

Sidosryhmien lausunnot

1.3.2019

AMAL RY: N LAUSUNTO KOSKIEN HELSINGIN KAUPUNGIN YHDENVERTAISUUSUUNNITELMAA

Amal ry on sosiaalialalla toimiva yhdistys, jonka tarkoituksena on islamin arvoihin perustuen tukea ja edistää tyttöjen ja naisten hyvinvointia. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on parantaa tyttöjen ja naisten edellytyksiä toimia yhdenvertaisesti yhteiskunnan eri osa-alueilla. Toiminnassamme korostuu vertaisuuden merkitys, jota hyödynnetään yhdistyksen toiminnassa laajalti. Yhdistys tarjoaa vertaistoimintaa, sosiaaliohjausta ja neuvontaa musliminaisille- ja tytöille sekä muille naisille, jotka haluavat nimenomaan islamin arvo pohjaan perustuvaa toimintaa ja ohjausta.

Amal ry haluaa tuoda yhdenvertaisuuslautakunnan tietoisuuteen seuraavia toimintansa kautta esille nousseita seikkoja:

Väestön moninaisuus tulee huomioida kaupungin palveluissa yhä paremmin, sillä tällä hetkellä kaupungin palveluissa ei mielestämme riittävästi huomioida moninaisuutta. Näemme, että palveluiden saavutettavuudessa on haasteita eri vähemmistöryhmillä, kuten muun muassa vammaisilla ja maahanmuuttajilla. Suomen, ruotsin tai englannin kieltä osaamattomien on haastavaa saada riittävästi tietoa kaupungin palveluista. Mielestämme kaupungin tulisi yhä enemmän satsata siihen, että palveluissa voisi asioida useammalla kielellä ja viestinnässä tulisi huomioida kaupungin monikielisyys sekä selkokieliyys. Palveluissa ei kokemuksemme mukaan myöskään ole riittävästi kulttuuri- ja uskontosensitiivistä osaamista, jolloin eri taustaiset asiakkaat eivät koe saavansa tarpeitaan vastaavia palveluita. Yhtenä esimerkkinä nostamme esille maahanmuuttajanaisille kohdennetut liikuntapalvelut, joiden suunnittelussa kaupungin tulisi vahvemmin osallistaa maahanmuuttajanaisten edustamia järjestötoimijoita. Tällä tavoin palveluiden resurssointi ja kohdentaminen sekä samalla yhteisöjen osallisuus palveluissa paranisivat. Haluamme nostaa esille myös musliminaisten ja tyttöjen näkökulman liikuntapalveluihin, sillä heidän ääntään palveluiden suunnittelussa tai toteutuksessa ei riittävästi kuulla. Mielestämme yhdenvertaisuuden näkökulmasta jokaisella kaupungin palveluita käyttävällä tulee olla mahdollisuus osallistua muun muassa erilaisiin hyvinvointia ja terveyttä tukeviin liikuntapalveluihin. Tämän hetken liikunta-tarjonnassa peittävästi pukeutuville musliminaisille ja tytöille ei ole riittävästi tarjolla liikuntavaihtoehtoja. Lisäksi maahanmuuttajanaisille suunnatut liikuntapalvelut ovat kohdentuneet tietyille alueille kaupungissa, jolloin

1.3.2019

tämä rajaa muilla alueilla asuvia naisia ja tyttöjä pois liikuntapalveluista. Naisille suunnatut liikuntapalvelut on lisäksi kohdennettu nimenomaan maahanmuuttajaisille, jolloin osa musliminaisista ja tytöistä ei koe niiden vastaavan omaan tarpeeseensa.

Amal ry haluaa nostaa yhdenvertaisuuslautakunnan tietoisuuteen, että valitettavan usein sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulutuksessa, työelämässä sekä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa musliminaisiin ja tyttöihin liitetään stereotyyppisiä sekä rodullistettuja oletuksia, eikä muslimitaustaista asiakasta, opiskelijaa tai työtoveria kohdata aidosti yksilönä. Sosiaali- ja terveyspalveluissa musliminaiset ja tytöt kohtaavat ennako-oletuksia muun muassa huivin käyttöön ja pukeutumiseen liittyen. Lisäksi muslimityttöjä ohjataan valitettavan usein perusopintojen jälkeen hakeutumaan terveydenhuoltoalalle esimerkiksi lähihoitajan opintoihin, jolloin normatiivisesti oletetaan muslimityttöjen olevan tälle alalle sopivia. Musliminaisen peittävä pukeutuminen katsotaan yhteiskunnassa poikkeavaksi, eikä peittävästi pukeutuvia musliminaisia ja tyttöjä kannusteta vaalimaan omaa vakaumustaan. Päinvastoin yhteiskunnassa tuodaan normatiivisesti esille, että menestyvä nainen ei voi pukeutua peittävästi tai harjoittaa uskoaan näkyvästi. Amal ry:ssä olemme erittäin huolissamme, että yhteiskunnassamme musliminaisia ja tyttöjä ei kannusteta toimimaan omana itsenään. Ympäröivä yhteiskunta luo kuvaa, että ollakseen yhteiskunnassa aktiivinen kansalainen, tulee mukautua ulkoapäin asetettuihin normeihin. Tämä kokemuksemme mukaan ehkäisee monen musliminaisen ja tytön osallisuutta ja toimijuutta, jolloin he eivät osallistu riittävästi kaupungin tarjoamiin palveluihin, tapahtumiin tai vaikuttamistoimintaan.

Haluamme tuoda yhdenvertaisuuslautakunnan tietoisuuteen, että kaupungissa liikkuvat musliminaiset ja tytöt joutuvat sanallisen tungettelen kohteeksi arkipäivän asioinneissa, metroissa ja yleisissä tiloissa. Näissä tilanteissa näyttäytyy ennakkoluuloiset oletukset musliminaisten alisteisesta asemasta ja siitä, etteivät he kykenisi itse tekemään päätöksiä. Musliminaiset ja tytöt kohtaavat kaupungissa myös rasismia ja syrjintää, joka näkyy huuteluna, vihapuheena ja joskus jopa fyysisenä väkivaltana. Huolestuttavaa mielestämme on, että kovinkaan moni syrjinnän tai rasismien kohteeksi joutuneista ei tee asiasta rikosilmoitusta. Valitettavaa on, että liian yleisesti ajatellaan, ettei rikosilmoituksen tekemisestä ole apua. (OM 2016.) Mielestämme syrjintään, rasismiin ja vihapuheeseen tulee ottaa nollatoleranssi ja kaupungin palveluiden sekä tilojen tulee olla syrjimättömiä myös korulauseiden ulkopuolella. Kaupungissa liikkuvien tulee kyetä luottamaan viranomaisten apuun syrjintätapausten käsittelyssä.

1.3.2019

Yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulee lisäksi huomioida kasvavan muslimiväestön tarpeet saada oman vakaumuksensa huomioivia palveluita. Vakaumusta ja hengellisyyttä voidaan hyödyntää ihmisen kokonaisvaltaisessa kohtaamisessa terveydenhuollossa sekä sosiaalityössä. Uskontosensitiivisillä työtavoilla on merkitystä asiakkaan kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemuksessa. Täten toteamme, että uskontoa toiminnassaan hyödyntäviä toimijoita (kuten Amal ry) tulee kohdella yhdenvertaisesti rahoitushakemusten käsittelyissä sekä toiminnan tukemisessa. Näiden järjestötoimijoiden työtä ja asiantuntijuutta tulee arvostaa sekä luoda mahdollisuuksia sille, että toimintaa voidaan hyödyntää laajalti sekä kohderyhmän hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemisessa että sosiaali- ja terveystalveluiden koulutuksessa. Näillä toimijoilla on myös hyvä mahdollisuus toimia viranomaisten ja eri yhteisöjen siltanrakentajina, jolloin myös haavoittuvassa asemassa olevien naisten ja tyttöjen saaminen tuen piiriin on mahdollista.

Ehdotamme, että yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulisi kiinnittää huomiota suosituksiin siitä, että julkisen sektorin eri palveluissa tulee satsata henkilökunnan koulutautumiseen vähemmistöryhmien kohtaamisessa ja Helsingin kaupungin tulee resursoida tähän riittävästi. Kaupungin asukkaat ja palveluita käyttävät ovat yhä heterogeenisempi joukko, jolloin myös palveluissa tulee näkyä yhä enemmän kaupungin moninaisuus. Eri taustaisten työntekijöiden rekrytoimiseen tulee kiinnittää huomiota ja kaupungin palveluissa tulisi olla suositukset, että työntekijöillä on riittävästi ammatillista, kulttuurista ja uskontosensitiivistä osaamista. Positiivista erityiskohtelua tulisi hyödyntää kaupungin rekrytoinnissa laajemmin ja erityisesti niillä aloilla, joissa myös kohdataan eri taustaisia asiakkaita yhä enemmän.

Helsinki, 1.3.2019

Minna Taipale

Minna Taipale,

Puheenjohtaja

Amal ry

LAUSUNTO HELSINGIN KAUPUNGIN YHDENVERTAISUUSUUNNITELMASTA

26.3.2019

Globe Art Point ry

Globe Art Point ry on Helsingissä asuvien ja työskentelevien ulkomaalaissyntyisten eri alojen ammattitaiteilijoiden ja kulttuuriyöntekijöiden 2016 perustama yhdistys, joka edistää em. ryhmän asemaa ja työskentelymahdollisuuksia, sekä kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoisen taide- ja kulttuurialan kehittymistä. TAIKEN 2014 julkaiseman selvityksen pohjalta Suomessa arvioidaan asuvan toista tuhatta ulkomaalaissyntyistä taiteilijaa, joista ko. selvityksen mukaan 70 % elää pääkaupunkiseudulla.

Yhdistyksemme pitää kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämistä tärkeänä. Haluamme omalta osaltamme kommentoida yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteita kaupungin kulttuuripalveluiden prosesseissa ja käytännöissä.

Kaupungin kulttuuripalvelujen jakamat avustukset ja apurahat ovat tärkeä taidetoiminnan mahdollistaja. Tuet jaetaan kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen avustuksia koskevien kriteerien perusteella. Määrittäviä kriteerejä ovat taiteellinen laatu, monimuotoisuus ja tasa-arvo, saavutettavuus ja saatavuus, osallisuus ja osallistuminen sekä toiminnallinen laatu ja toteutus (liite).

Myönnettävät avustusmäärät on porrastettu sen mukaan, kuinka hyvin hakijan toiminta vastaa julkaistuja kriteerejä. Suurimpia, yli 150 000 euron avustuksia myönnetään projektille / taidelaitokselle mikäli sen toiminnassa *"tavoitteita, menettelytapoja, toimintaa ja suunnitelmia jatkuvasti kehitetään kaikkien arviointiperusteiden mukaisesti"*.

Ylläluetellut kriteerit otettiin käyttöön muutama vuosi sitten, ja niiden tarkoituksena on ohjata taide- ja kulttuuritoimintaa kaupungin määrittelemään strategiseen suuntaan sekä tuoda avustuksia koskevan päätöksenteon perusteet yhdenvertaisemmaksi ja läpinäkyvämmäksi.

Globe Art Point ry:n näkemyksen mukaisesti näitä päämääriä ei kuitenkaan ole saavutettu.

Helsingin väestön kasvava kulttuurinen monimuotoisuus, eri väestöryhmien osallisuus ja osallistuminen sekä kaupungissa asuvien ulkomaalaissyntyisten taiteilijoiden työ eivät heijastu riittävässä laajuudessa kaupungin myöntämässä taide- ja kulttuuriavustuksissa, vaan määrittävinä kriteereinä näyttävät painottuvat hakijoiden aiemmin saavuttama avustusten taso ja muut perinteet. Näin ollen sekä kaupungin omien taidelaitosten (orkesteri, teatteri, museo, taidemuseo) että kaupungin tukemien taidetoimijoiden ohjelmistosisällöt on suunnattu pääosin kantasuomalaiselle valtaväestölle. Ulkomaalaissyntyisten ammattitaiteilijoiden taloudellinen asema on heikko – kaupungin avustuspäätösprosesseissa tämän ryhmän hakemukset päätyvät usein harrastajaprojektien joukkoon.

Tämän epätasapainon seuraukset näkyvät taide- ja kulttuuritoiminnan puutteellisenä yhdenvertaisuutena. Taidelaitosten kävijäprofiilit painottuvat kantasuomalaisiin, kun taas maahanmuuttajaväestö on parhaiten edustettuna kasvavassa ei-kävijäryhmässä. Ulkomaalaissyntyiset taiteilijat eivät saa projekteilleen tai yhdistyksilleen riittäviä resursseja, joiden avulla toiminnan kehittäminen olisi mahdollista. Kantasuomalaisen ja ulkomaalaissyntyisten katsojien ja taiteentekijöiden välinen kanssakäyminen on vähäistä, ja kulttuuriset erot kasvavat.

Ehdotuksemme Helsingin kulttuuripalvelujen yhdenvertaisuuden lisäämiseksi

1. **Yhdenvertainen edustus päätöksenteossa.** Perustetaan avustuksia ja apurahoja jakaville jaostoille ja lautakunnille tueksi kulttuurisen moninaisuuden asiantuntijoista koostuva ryhmä kommentoimaan kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä hakemuksia. (Tämän tyyppisiä ulkopuolisia asiantuntijaryhmiä käytetään myös muun muassa Taiteen edistämiskeskuksessa ja säätiöissä).
2. **Luottamushenkilöiden yhdenvertaisuuskoulutus.** Taiteen ja kulttuurin avustuskriteerien toteutumisesta huolehditaan tutustuttamalla luottamushenkilöt yhdenvertaisuuslain ja kaupungin oman yhdenvertaisuussuunnitelman määräyksiin ja suosituksiin.
3. **Avustuskriteerien painottava vaikutus.** Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen jakamat avustukset ja apurahat jaetaan kaupungin määrittelemien kriteerien perusteella. Erytystä huomiota kiinnitetään kriteereihin: **monimuotoisuus** ja tasa-arvo, saavutettavuus ja saatavuus sekä **osallisuus ja osallistuminen**.
4. **Avustusrvioinnin läpinäkyvyys.** Avustusten jakamisen perustelut tehdään läpinäkyväksi ottamalla käyttöön pisteytysjärjestelmä, josta käy ilmi tuetun toiminnan vastaavuus avustuskriteereihin. Seuraamalla ja mittaamalla avustusten pisteytystä ja jakoperusteita saadaan vuosittaista dataa kriteerien strategisten perusteiden, mukaan lukien yhdenvertaisuuden, toteutumisesta.
5. **Tuettavien organisaatioiden yhdenvertaisuussuunnitelmat.** Tuetaan kaupungin avustusta saavia projekteja ja taidelaitoksia niiden pyrkiessä paremmin täyttämään yhdenvertaisuuden periaatteita. Edellytetään avustettavia, yli 30 työntekijän organisaatioita toimittamaan avustushakemuksensa liitteenä ajantasainen, yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma.
6. **Yhdenvertainen edustus kaupungin kulttuurikeskusten toiminnan suunnittelussa.** Varmistetaan kaupungin taide- ja kulttuuritarjonnan ja -toiminnan monimuotoisuuden ja laajemman yleisökontaktin toteutuminen ottamalla kaupungin omien kulttuurikeskusten ohjelmistosuunnitteluun mukaan kaupungin vieraskielisen väestöosuuden mukainen määrä ulkomaalaisyntyisten taiteilijoiden/asiantuntijoiden ja/tai maahanmuuttajayhteisöjen edustajia.
7. **Yhdenvertainen edustus kaupungin omien taidelaitosten toiminnan suunnittelussa.** Varmistetaan kaupungin omistamien taidelaitosten ohjelmistojen ja muiden sisältöjen monimuotoisuuden ja laajemman yleisökontaktin toteutuminen ottamalla ko. laitosten päätöksentekoeleimiin mukaan kaupungin vieraskielisen väestöosuuden mukainen määrä ulkomaalaisyntyisten taiteilijoiden/asiantuntijoiden ja/tai maahanmuuttajayhteisöjen edustajia.

Lisätiedot:

Globe Art Point ry

Toiminnanjohtaja Tomi Purovaara

puh. 044 29 87 531, tomi.purovaara@globeartpoint.fi

www.globeartpoint.fi

Pro-tukipiste ry:n lausunto

Asia: Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uudistaminen

Pro-tukipiste ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uudistamistyössä. Pro-tukipiste tarjoaa järjestölähtöisiä matalan kynnyksen sosiaali- ja terveystalvueluita sekä yhteisöllistä toimintaa seksi- ja erotiikka-aloilla toimiville ihmisille sekä ihmiskaupparikoksen uhreille. Teemme vaikuttamistyötä kohderyhmiemme aseman ja oikeuksien edistämiseksi.

Järjestöllämme on ollut toimipiste Helsingissä vuodesta 1990 ja teemme työtämme myös Tampereella, Turussa sekä valtakunnallisesti. Palvelumme ovat tarkoitettuja yli 18-vuotiaille ja niihin pääsy on maksutonta sekä riippumatonta yksilön sukupuolesta tai maassaoleskelustuksesta. Viemme tietoa ja palveluita ympäristöihin, joissa kohderyhmiämme toimivat. Näin kohtaamme ihmisiä, joita tavanomaiset, tiettyyn paikkaan ja toimisto aikaan sidotut palvelut eivät tavoita. Pro-tukipiste toimii näin siltana marginaalin ja valtayhteiskunnan välillä, yhdessä muiden matalan kynnyksen järjestöjen kanssa.

Nimettömissä palveluissamme on vuosittain yli 13 000 kontaktia kohderyhmiimme lukeutuviin ihmisiin. Yksilötasolla tämä tarkoittaa arviolta 2000 – 3000 henkilöä. Valtaosa asiakkaistamme Helsingissä on siirtolaistaustaisia naisia, jotka asuvat joko pysyvästi tai väliaikaisesti Suomessa. Kohtaamme ihmiskaupan vastaisessa työssämme erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvan ihmiskaupan uhreja, mutta asiakkaamme ovat kokeneet myös rikolliseen toimintaan pakottamista, avioliittokontekstissa tapahtuvaa vakavaa hyväksikäyttöä sekä työperäistä hyväksikäyttöä eri aloilla. Vuonna 2018 palveluissamme kohdattiin 22 heidän kertomuksensa perusteella ihmiskaupan uhriksi tunnistettua ihmistä, joista naisia oli 17 ja miehiä 5. Viime vuonna kohtaamiemme ihmiskaupan uhrien suurin yksittäinen kansallisuusryhmä oli suomalaiseseen valtaväestöön lukeutuvat ihmiset.

Tässä lausunnossamme nostamme esiin huomioita, jotka liittyvät kohderyhmiemme asemaan Helsingin kaupungin palveluissa yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Yhdenvertaisuuden esteet

Pro-tukipiste pitää arvokkaana sitä, että Helsingin kaupunki on yhdenvertaisuussuunnitelmassaan valinnut lähtökohdiksi normikriittisyyden ja oikeusperustaisuuden. Nämä ovat toimivia lähtökohtia yhdenvertaisuusnäkökulman toteutumisen arvioimiseen ja kehittämiseen kaupungin kaikessa toiminnassa. Seksi- ja erotiikka-alalla toimivat ihmiset ovat monin tavoin marginalisoidussa asemassa suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja palveluihin. Marginalisoitu asema liittyy yhteiskunnassa vallitseviin normeihin – asenteisiin, arvoihin ja käsityksiin, mutta myös yksilöiden ja yhteisöjen epävarmaan oikeudelliseen asemaan seksipalveluiden myyjinä ja toisaalta esimerkiksi siirtolaisina.

Seksi- ja erotiikka-alalla toimiviin ihmisiin sekä ihmiskaupparikosten uhreihin kohdistuu suomalaisessakin yhteiskunnassa vahvoja negatiivisia sosiaalisia leimoja, stigmoja. Näissä stigmoissa kietoutuvat yhteen muun muassa sukupuolisuuteen, seksuaalisuuteen, ulkomaalaisuuteen, rikollisuuteen ja toisaalta passiiviseen uhriuteen, köyhyyteen, väkivaltaan ja harmaaseen talouteen liittyvät mielikuvat. Nämä stereotyyppiset käsitykset seksityöntekijöistä ja ihmiskaupan uhreista voivat olla niin voimakkaita, että ne peittävät alleen ihmisen ja hänen yksilöllisen tilanteensa. Seksinmyyminen toimeentulon lähteenä ja toisaalta ihmiskaupparikokset herättävät helposti hätäännyttä ja voivat vaikuttaa siihen, miten ihminen tulee kohdatuksi ja kuulluksi omassa asiassaan esimerkiksi palveluihin pyrkiessään.

Suomessa on loppuvan hallituskauden aikana tiukennettu esimerkiksi turvapaikkaa hakevien oikeuksia ja mahdollisuuksia jäädä laillisesti maahan. Siirtolaisten heikentyneen oikeudellisen aseman vuoksi Suomessa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla ja Helsingissä on yhä enemmän ihmisiä vailla oikeutta oleskeluun, työhön ja yhdenvertaisiin palveluihin. Samalla työperäinen siirtolaisuus niin virallisille työmarkkinoille kuin harmaalle sektorille on lisääntynyt ja erityisesti työvoimaintensiivisille aloille on tullut paljon siirtolaistaustaisia työntekijöitä. Työntekijöillä, jotka työskentelevät ilman oikeutta tehdä työtä, on äärimmäisen korkea kynnys hakea apua hyväksikäyttö- ja jopa väkivaltatilanteissa. Myös työluvalla oleskelevien kohdalla kynnys ilmoittaa työssä koetusta hyväksikäytöstä ja rikoksista on korkea, sillä ihmiset pelkäävät menettävänsä mahdollisuuden jäädä Suomeen töihin.

PRO·tukipiste

Suomen ulkomaalaislaissa on pykälä 148 §, jonka mukaan EU- ja Schengen-maiden ulkopuolelta tulevien kohdalla epäily seksipalveluiden myynnistä on peruste kääntymiseen pois maasta. Tämä nostaa kohderyhmiemme kynnystä ilmoittaa kokemistaan rikoksista tai hakea apua vaikeaan tilanteeseensa.

Pro-tukipiste on kerryttänyt tietoa niistä esteistä, jotka heikentävät kohderyhmiemme yhteiskunnallista asemaa ja pääsyä julkispalveluihin sekä estävät ihmisiä hakemasta apua ja ilmoittamasta kokemistaan rikoksista. Pääkaupunkiseudulla toiminut Majakka-hanke tuotti tietoa marginaalisessa asemassa olevien ulkomaalaistaustaisten rikosten uhrien tilanteista sekä niistä syistä, jotka vaikuttavat rikosten piiloon jäämiseen (ks. liite sähköpostissa: Luotsina reitillä -esite 2018). Keräämme anonyymiä tietoa myös järjestöjen kohtaamista ihmiskaupparikosten uhreista ja siitä, mitä valintoja asiakkaamme tekevät saadessaan tietoa oikeuksistaan mahdollisina ihmiskaupparikosten uhreina (ks. <https://pro-tukipiste.fi/ihmiskauppa/askelmerkit-hanke/>).

Työmme ja tiedonkeruun kautta meille on syntynyt käsitys keskeisistä syistä sille, että haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset eivät raportoi kokemastaan hyväksikäytöstä ja rikoksista tai hakeudu esimerkiksi valtion ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Näitä syitä ovat esimerkiksi ihmisten epätietoisuus omista oikeuksistaan, pelko itselle tai läheisille koituvista seurauksista, epäluottamus viranomaisia kohtaan sekä epäusko siihen, että viranomaiset voisivat suojella yksilöä ja hänen läheisiään rikollisten kostotoimilta. Koska esimerkiksi ihmiskauppaan ja muuhun vakavaan hyväksikäyttöön syyllistyy ja on osallisena usein rikoksen uhrin läheisiä ja hänelle merkityksellisiä ihmisiä, voi rikoksen uhrille olla mahdotonta ilmiäntä näitä rikoksen tekijöitä poliisille. Usein rikoksen uhrin korkea kynnyks kerton hyväksikäyttökokemuksista ja kohtaamistaan rikoksista liittyy myös häpeään ja kokemukseen siitä, että uhri on itse syyllinen tilanteeseensa. Ulkomaalaistaustaisten rikosten uhrien kohdalla pelko maastapoistamisesta voi estää rikoksista ilmoittamisen, mutta myös neuvonnan ja avun hakemisen julkispalveluista ja järjestöistä.

Edellä mainittujen esteiden lisäksi on tärkeää, että kaupungin palveluiden kehittämisessä ja tavassa tuottaa niitä huomioidaan myös ihmiset, joilla on liikunta- ja aistirajoitteita. Palveluista tiedottaessa tulee tavoittaa myös kielivähemmistöt ja saada tietoa ihmisten ulottuville myös muussa kuin kirjoitetussa muodossa. Palveluiden digitalisaatiossa on

PRO·tukipiste

riskinä, että se vaikeuttaa tiettyjen ihmisryhmien palveluihin pääsyä ja niiden käyttämistä. Verkkopohjaiset palvelut ovat erittäin haastavia ihmisille, joilla on puutteita luku- ja kirjoitustaidossa ja/tai suomen, ruotsin tai englannin kielen osaamisessa. Myös takaisinsoittopalvelut voivat nostaa heikommalla kielitaidolla asioivien ihmisten kynnystä palveluihin. Palveluiden saavutettavuus tulee turvata niin, että ihmisillä olisi mahdollisuus asioida myös suoraan asiakaspalvelutyöntekijän kanssa. Jos palveluissa tarvitaan tulkkia, tulisi tämä huomioida tapaamisten ajankäytössä, jotta asioimiseen on riittävästi aikaa. Myös tulkkien luotettavuuteen ja ammattitaitoon tulee kiinnittää huomiota, jotta asiominen on turvallista ja tulkkaus laadukasta. Palveluiden saavutettavuus ja annetun tiedon ymmärrettävyys mahdollistavat ihmisten osallisuuden omiin asioihinsa.

Helsingin yhdenvertaisuussuunnitelman kaltaiset toimet, työntekijöiden täydennyskoulutukset ja tiivis asiakas- ja tietojenvaihtoyhteistyö erilaisten kansalaisjärjestöjen kanssa lisäävät haavoittuvassa asemassa elävien mahdollisuuksia yhdenvertaiseen kohteluun kaupungin palveluissa. Helsingin kaupungin paperittomien sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämistyö on rohkaiseva esimerkki siitä, että julkis- palvelut pystyvät mukautumaan muuttuvan ja moninaistuvan yhteiskunnan tarpeisiin perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti.

Haavoittuvien asiakasryhmien kanssa työskentelyssä korostuu yksilön kokonaisvaltainen ja sensitiivinen kohtaaminen ja kunkin asiakkaan yksilöllisen tilanteen hahmottaminen. Pidämme hyvänä Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uudistamistyön tavoitetta tunnistaa haavoittuvuutta ja syrjintää tuottavia rakenteita. Tämä on oikea suunta, kun tavoitteena on turvallinen kaupunki, jossa kaikenlaisten ihmisten osallisuus on todellisuutta.

Matalan kynnyksen kautta kohti oikeuksia

Helsingin kaupunki tukee haavoittuvassa asemassa olevien parissa työskenteleviä kansalaisjärjestöjä, kuten Pro-tukipiste ry:tä ja Pakolaisneuvonta ry:tä. Kaupungin palveluiden työntekijät tekevät myös käytännön yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa esimerkiksi paperittomien siirtolaisten asioissa. Tämänkaltaisessa monisektorisessa yhteistyössä voidaan yhdistää eri toimijoiden vahvuudet niin, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien tavoittaminen ja oikeuksien toteutuminen voidaan varmistaa. Samalla

PRO·tukipiste

osapuolten ymmärrys ja tietoisuus eri ihmisryhmien asemasta ja toisaalta suomalaisen yhteiskunnan ja Helsingin kaupungin tarjoamista mahdollisuuksista lisääntyy.

Oikeudellisessa ja sosiaalisessa marginaalissa elävien ihmisten ihmisoikeuksien kannalta on tärkeää, että kaupungin eri viranomaisten yhteistyö kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa on tiivistä ja molemminpuolista luottamusta rakentavaa. Kansalaisyhteiskunta tavoittaa yksilöitä ja yhteisöjä, joiden on tärkeää saada oikeaa, luotettavaa ja ymmärrettävää tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomessa ja Helsingissä.

Viranomaispalveluiden ja kansalaisyhteiskunnan väliselle vuorovaikutukselle tulee varmistaa toimivat rakenteet, jotta haavoittuvassa asemassa elävät ihmiset eivät jäisi ainoastaan yhteisöjen tuen ja järjestöpalveluiden varaan. Näin voidaan tukea ajatusta, että kansalaisyhteiskunnan toimijat muodostavat sillan marginaaleista kohti valta-yhteiskuntaa. Toimivan palveluohjauksen väylät järjestöistä viranomaisiin edellyttävät läpinäkyvyyttä ja molemminpuolista luottamusta siihen, että yhteistyöllä edistetään marginalisoitujen ryhmien ihmisoikeuksien toteutumista eikä tätä tavoitetta aseteta alisteiseksi esimerkiksi ulkomaalaisvalvonnan intresseille. On tärkeää, että luottamus ei henkilöidy ainoastaan tiettyihin työntekijöihin, vaan sitä vahvistetaan suhteessa koko järjestelmään.

Luottamus siihen, että niin sanottu palomuri on todellisuutta julkisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa asioidessa erityisesti ulkomaalaistaustaisten ja paperittomien kohdalla ei ole vielä vakiintunut. Tätä luottamusta, läpinäkyvyyttä ja molemminpuolista ymmärrystä tulisi näkemyksemme mukaan lisätä. Myös jaettu ymmärrys olemassa olevien rakenteiden, kuten ihmiskaupparikoksen uhriksi joutuneiden auttamisen vaihtoehtojen vaikutuksesta henkilön koko elämäntilanteeseen on välttämätöntä. Tämä koskee myös suomalaiseen valtaväestöön lukeutuvia ihmisiä.

Sujuvaa palveluohjausta matalan kynnyksen nimettömistä palveluista viranomaispalveluihin voi heikentää myös järjestötoimijoiden epävarmuus ja epätietoisuus siitä, voiko asiakkaan asema heikentyä/vaarantua, mikäli hän turvautuu virallisen järjestelmän tarjoamaan apuun. Kyse ei ole pelkästään epävarmuudesta poliisi- tai maahanmuuttoviranomaisia kohtaan, vaan epävarmuus voi kohdistua kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Epäilykset voivat liittyä käsitykseen, että mikäli Suomessa väliaikaisesti oleskeleva ulkomaalainen henkilö

PRO·tukipiste

turvautuu toistuvasti suomalaiseen sosiaaliturvaan, hänen maassaoleskelunsa voi vaarantua, jos lailliseen oleskeluun liittyvä toimeentuloedellytys ei täyty. Seksipalveluita myyvien kohdalla palveluihin hakeutumiseen voi vaikuttaa pelko siitä, että yksilön olemassaolo Suomessa tai pimeiden tulojen hankkiminen tulee ilmi julkispalveluissa asioidessa ja paljastuu jostain syystä poliisille. Monet kohtaamamme ihmiset ovat sisäistäneet marginalisoidun asemansa ja epäluottamus viranomaisia – ja kaikkia valta-yhteiskunnan edustajia – kohtaan on erittäin heikkoa.

Kansalaisyhteiskunnan ja viranomaissektorin yhteistyön kautta on mahdollista vähentää vääriä uskomuksia ja lisätä haavoittuvassa asemassa elävien tietoisuutta oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan. Tämä vähentää erilaisten hyväksikäyttötapausten riskiä ja antaa ihmisille luotettavaa tietoa siitä, miten he voivat hakea apua turvallisesti. Näin vähennetään myös mahdollisten omaa hyötyä tavoittelevien toimijoiden toimintamahdollisuuksia, kun haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset voivat hakea neuvontaa ja apua luotettavilta järjestöiltä ja julkispalveluista.

Helsingin kaupungin tulee kehittää tiedotuskanavia ja tiivistää yhteistyötä sellaisiin tahoihin, jotka tavoittavat marginalisoidussa asemassa eläviä ihmisiä. Yhteistyö ja ajantasainen viestintä/keskustelu kaupungin palveluita edustavien kanssa lisää järjestökentän ymmärrystä palveluista, niihin pääsyn edellytyksistä ja siitä, millaisia seurauksia (hyötyjä/haittoja) eri palveluissa asiominen voi eri asemassa oleville ihmisryhmille tuottaa.

Pro-tukipiste kiittää Helsingin kaupunkia siitä, että Pro-tukipisteen asiantuntemusta kaupallisen seksin alalla toimivien ihmisten ja ihmiskaupan uhrien asemasta on hyödynnetty esimerkiksi Sosiaali- ja terveystoimialan paperittomuuteen liittyvässä täydennyskoulutuksessa. Toivomme jatkoa koulutus- ja tietojenvaihtoyhteistyölle. Tämä on tarpeellista, sillä se hyödyttää palveluiden kehittämistä paremmin eri ryhmien tarpeisiin vastaaviksi ja lisää työntekijöiden mahdollisuuksia ammatilliseen reflektioon. Monisektorinen kouluttautuminen ja muunkaltaiset yhteistyöfoorumit viranomais- ja järjestötoimijoiden kesken on tärkeä väylä yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen rakentumiselle. Koemme, että järjestösektorin tavoittamien ihmisryhmien oikeuksien toteutumiseksi on tärkeää, että ajantasainen tieto kaupungin palveluista ja uudistuksista olisi

nykyistä paremmin saavutettavissa ja välitettävissä käytännön työhön, kuten palveluohjaukseen järjestöistä julkisiin palveluihin.

Yhdenvertainen oikeus terveyteen

Suurin osa asiakkaistamme välttelee tietoisesti erilaisia rekisterimerkintöjä ja sitä, että heidän seksipalveluiden myyminen paljastuu millekään ulkopuoliselle taholle. Pro-tukipisteen terveysterveystoissa on havaittu, että Kanta-kirjausjärjestelmän käyttöönotto on lisännyt tarvetta anonyymeille terveysterveystoille. Tämä koskee siis muiden muassa valtaväestöön lukeutuvia ihmisiä, jotka eivät halua esimerkiksi seksiteitse tarttuvien tautien testauksen kirjausten näkyvän Kannassaan, koska pelkäävät lukuisten testikäyntien johtavan seksityön paljastumiseen. Aiemmin he ovat käyttäneet yksityisiä terveysterveystoita, mutta nykyisin Kanta-kirjaukset nostavat kynnystä käyttää palveluita.

Kirjaamiskäytännöt luovat siis osallisuutta valtaosalle ihmisistä, mutta joillekin ne tarkoittavat rajoitteita palveluiden käyttämiseen. Palvelujärjestelmien uudistusten moninaiset vaikutukset ovat tärkeitä tunnistaa, jotta eri ihmisryhmien yhdenvertainen oikeus esimerkiksi terveyteen voidaan turvata. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen kaikkien ihmisten kohdalla on myös tartuntatautinäkökulmasta välttämätöntä. Nimettömät järjestölähtöiset palvelut osana yhteiskunnan palvelujärjestelmien kokonaisuutta ovat tärkeitä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden näkökulmasta.

Riittävät resurssit ja asiantuntijuuksien rajojen tunnistaminen

Pro-tukipisteen näkemyksen mukaan järjestölähtöinen tukityö haavoittuvien ihmisryhmien parissa tarjoaa väylän julkispuolisiin palveluihin. Haavoittuvien ihmisryhmien kanssa tehtävä työ niin järjestökentällä kuin julkispuolisuissa on kuormittavaa ja siihen saattaa liittyä hyvin haastavia oikeudellisia kysymyksiä. Oikeudelliset kysymykset liittyvät esimerkiksi oleskeluoikeuksiin ja ihmisten moninaisiin ja päällekkäisiin prosesseihin, jotka voivat olla yksilön kannalta suoranaisten kriittisiä. Kyse on usein perus- ja ihmisoikeuksista, joiden toteutumisen varmistamiseksi on käytettävä korkeatasoista juridista asiantuntemusta. Samalla työn teemat voivat liittyä poliittisesti kiistanalaisiin kysymyksiin.

Tämän kaltaista haastavaa työtä tulisikin resursoida riittävästi, jotta turvattaisiin osaamisen jatkuvuus ja asiantuntemuksen kertyminen pidemmällä tähtäyksellä. Liian vähäisten

PRO·tukipiste

henkilöstöressurssien varaan rakennetut haastavat toimintamuodot johtavat paitsi uupumukseen yksilötasolla, myös riskiin asiakasturvallisuuden vaarantumisesta henkilöstön ylikuormituksen vuoksi. Resurssit ja toiminnan kantokyky tulisi mitoittaa niin, että se mahdollistaa laadukkaan, asiantuntevan ja toisaalta asiantuntemuksen rajat tuntevan palvelun niin kansalaisjärjestöissä kuin julkispalveluissa. Avoin ja jatkuva dialogi eri sektorien ja toimialojen rooleista, tehtävistä ja vastuista edistää monialaista yhteistyötä, jossa eri toimijoiden asiantuntemukset ja erityispiirteet luovat yhdistettynä palvelukokonaisuuden, joka on asiakasnäkökulmasta enemmän kuin osiensa summa.

Helsingissä 15.3.2019

Essi Thesslund

Vastaava erityisasiantuntija

Ihmiskaupan vastainen työ

Pro-tukipiste ry

Sari Kärkkäinen

Erityisasiantuntija, sosiaalityöntekijä

Ihmiskaupan vastainen työ

Pro-tukipiste ry

HeSetan/Helsinki Pride -yhteisön kommentit Helsingin yhdenvertaisuus suunnitelmaan tekoon

Minkälaisia syrjiviä normeja kaupungin palveluissa mielestänne esiintyy?

- Sateenkaarinuoret tuottaneet kokemuksia epäasiallisista kohtaamisista esim. terv.huollossa. Heidän kokemuksiaan on kyseenalaistettu tai jopa mitätöity.
- Nuorisotalolla käytäessä oman sukupuolen määrittely järjestelmään joko vain miehenä tai naisena. Happi Pride -tilassa hyviä kokemuksia 3 sukupuoli vaihtoehdosta, mutta tämäkään ei palvele kaikkia: osa haluaisi esim. jättää sukupuolensa määrittelemättä kokonaan.
- Koulujen seksuaalikasvatus usein heteronormatiivista ja jättää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt marginaaliin
- Sateenkaariperheitä ei tunnusteta palveluissa, vaan vahvana elää hetero-ydinperhenormi, jolloin kohtaaminen ei voi olla sensitiivistä
- Vaikea ohjata jo haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita palvelujen piiriin, jos ei voi olla varma siitä, miten heidät palvelussa kohdataan.
- Heteronormatiivisuus tullut esille vastaanottokeskuksissa käytettävissä materiaaleissa ja koulutussisällöissä.
- Liikuntapalveluissa pukuhuonetilat: tarvittaisiin myös unisex pukeutumistiloja, kuten esim. Itäkeskuksen uimahallissa otettu käyttöön
- Lastensuojelun osaaminen kohdata sateenkaarinuoria tai sateenkaarinuoria, joilla haasteita perhesuhteisessa oman identiteettinsä vuoksi tulisi olla taattua.

Minkälaisilla toimenpiteillä voidaan kehittää kaupungin palveluja?

- Moninaisuus-koulutukset + moninaisuutta esiin (ei riitä, että laitetaan joku lhbtq+ teemainen juliste jonnekin, jos ei ymmärrä tematiikkaa ollenkaan ja osaa tuoda sitä käytäntöön)
- Lisäämällä tietoa ja osaamista siihen, kuinka kohdata sensitiivisesti, mm. neutraali kieli, normien purku
- Sateenkaarisensitiiviset palvelut eri asiakasryhmille
- Unisex wc:t ja pukuhuonetilat binääristen rinnalle
- Kehittämällä lomakkeita ja tietokantoja/asiakastietorekistereitä huomioimaan sukupuolen ja perheiden moninaisuus: Esim. mahdollistamalla kohta, jonne saisi oman kutsumanimen virallisen nimen lisäksi silloin kun virallinen nimi ei ole se, jota asiakas haluaa käyttää (esim. transihmiset).
- Ikäihmisten palvelukeskuksissa Setalla tulossa Sateenkaarisertifikaatti, jota voisi suosittelaa. Eri toimialoilla tulee huomioida eri tavoin.
- Varmistaa, ettei kukaan asiakkaista joudu häirinnän kohteeksi palvelun piirissä ollessa. Esim. vastaanottokeskuksissa tilanne ollut huono jo pitkään. Nollatoleranssi syrjintään ja häirintään

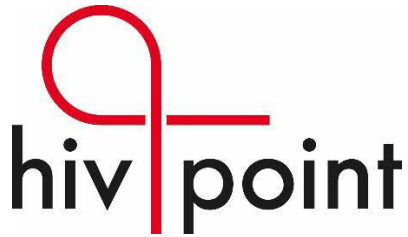
- Resurssoida vahvemmin lhbtq+ järjestöjen työhön jotta yhteistyötä ja osaamista voidaan todella lisätä.
- Yhdenvertaisuus on paljon muutakin kuin viestintää - osaamisen ja kohdennetun tuen lisääminen haavoittuvassa asemassa oleville tulisi olla brändimielikuvia tärkeämpää.

Minkälaista syrjintä- ja häirintäkokemuksia kaupunkilaisilla on?

- Sukupuolen ilmaisusta johtuva häirintä
- Homottelu
- Ammatilainen saattaa väheksyä tai olla uskomatta henkilön kokemuksta tämän omasta seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä
- Rasismi ja vihapuhe yleisillä paikoilla
- Sulkeminen ystävä- tai perhepiirin tai koko yhteisöm ulkopuolelle.
- Väkivaltaa tai sillä uhkailua kadulla ja somessa

Millä eri tavoin kaupunki voi edistää erityisesti vähemmistöryhmien osallisuutta?

- Takuu palvelun sensitiivisyydestä, jotta palveluita ei jätetä käyttämättä kielteisten kokemusten vuoksi.
- Tietyt tahot, jonne voisi turvallisesti ohjata LHBTIQ+-asiakkaita: esim. sateenkaarinuorille kohdennettu oma toiminta
- Työntekijöiden vastuuttaminen, sateenkaaritematiikan ottaminen vakavasti
- Selkeästi vahvempi resurssointi lhbtq+ erityiseen työhön, jolla lisätä tuki ja ohjauspalveluita sekä kehittää kunnallisia palveluita yhdenvertaisemmiksi
- Pitää vastaanottopalvelut kunnan alaisuudessa ja kantaa vastuuta turvapaikanhakijoiden oikeuksista

Lausunto Helsingin kaupungin uudesta yhdenvertaisuussuunnitelmasta

Lähtökohdat Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelmalle ovat Hivpointin näkökulmasta oikeasuuntaiset. Haitallisten normien purkaminen ja ihmisoikeusperustaisuus edesauttavat sitä, että kaikki kaupunkilaiset tulevat kohdatuksi palveluissa tasavertaisesti ja ilman pelkoa syrjinnästä. Hivpointin näkökulmasta kaupungin palveluissa esiintyvät syrjivät normit liittyvät erityisesti koulujen, oppilaitosten ja sosiaali- ja terveystalvelujen sukupuoli-, heteronormatiivisuuteen ja palveluiden kielelliseen saavutettavuuteen ja kaupungin palveluissa työskentelevien valmiuksiin kohdata eri kieliryhmiä ja kulttuuritaustoista tulevia asiakkaita.

Helsingissä paperittomilla on oikeus välttämättömiin terveystalveluihin julkisessa terveydenhuollossa. Silti paperittomilla ei Helsingissäkään ole samanlaista oikeutta seksuaaliterveyteen kuin helsinkiläisillä.

Rakenteelliseen rasismiin ja syrjintään liittyvät normit

Kaupungin palveluissa tulee kiinnittää huomiota kielelliseen saavutettavuuteen ja kaupungin palveluissa työskentelevien valmiuksiin kohdata eri kieliryhmiä ja kulttuuritaustoista tulevia asiakkaita. Rakenteiden joustavuuden lisäämisellä voidaan edesauttaa seksuaaliterveystalveluiden piiriin pääsyä ilman henkilöllisyystodistusta.

Hetero- ja sukupuolinormit kaupungin koulun ja kasvatuksen toimialalla

Hetero- ja sukupuolinormatiivisuus koulumaailmassa on erityisen vahingollista lapsille ja nuorille. ja Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten koettu hyvinvointi on muita ikätovereita heikompaa (Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke 2015). Hetero- ja sukupuolinormatiivisuus vaikuttavat yksilöiden hyvinvointiin sitä heikentävästi esimerkiksi niin, että nuori ei tule kohdatuksi omana itsenään koulumaailmassa tai nuorisopalveluissa. Normatiivisuuden purkaminen kuitenkin lisää kaikkien nuorten hyvinvointia.

Kaikilla nuorilla on oikeus laadukkaaseen seksuaalikasvatukseen, joka ottaa huomioon nuorten monimuotoisuuden. Monimuotoisuuden huomiotta jättäminen voi tarkoittaa, että nuori jää vaille tärkeitä seksuaalisuuteen ja suhteisiin liittyviä turvataitoja.

Kasvatusalan ammattilaisten on tärkeää tunnistaa suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavia syrjiviä rakenteita ja toisaalta etuoikeuksia, jotka liittyvät ihonväriin, toimintakykyyn ja seksuaaliseen suuntautumiseen, jotta he voivat paremmin tukea nuoria identiteetin ja itsetunnon muodostumisessa, sekä mahdollistaakseen kaikille nuorille laadukkaan seksuaalikasvatuksen.

Hetero- ja sukupuolinormit kaupungin terveydenhuollossa

Kaupungin terveydenhuollossa hetero- ja sukupuolinormatiivisuus vaikuttavat esimerkiksi hiv-testauksen saatavuuteen sekä seksitautien diagnostiikkaan ja hoitoon.

Hetero-olettamus vaikuttaa seksuaaliterveystalvelujen saatavuuteen, niiden laatuun ja hoidon onnistumiseen johtaen siihen, että asiakas ei saa terveydelleen tärkeitä palveluja. Esimerkiksi seksitautiriskiin liittyvä anamneesi ja siitä määriteltävä seksitautien testaus perustuu hetero-

olettamukseen. Olettamuksiin perustuva kartoitus ja erilaisten seksitapojen puheeksi oton välttäminen johtaa usein puutteelliseen näytteiden ottoon. Hivpointin Checkpoint Express -klinikka on tarkoitettu miehille, joilla on seksiä miesten kanssa. Klinikassa kysyttiin vuonna 2018 274 vastaajalta kokemuksia seksitautitestien saamisesta pääkaupunkiseudun julkisissa terveyspalveluissa. 92 vastaajaa oli käynyt seksitautitesteissä muualla kuin erityissairaanhoidossa tai Hivpointin järjestämässä testaustoiminnassa. Näistä vastaajista 21 % oli otettu klamydia- ja tippurinäytteet nielusta ja peräaukosta, 56 % vastaajista näitä tikkunäytteitä ei oltu otettu lainkaan ja 30 % vastaajista ei oltu otettu kuppatestiä seksitautitestausten yhteydessä. Puutteellinen terveystarkoitus ja erilaisten seksitapojen puheeksi otto voi vaikuttaa siihen, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvien asiakkaiden seksitautitartunnat voivat jäädä toteamatta ja siten hoitamatta. Asiakas voi myös jäädä vaille seksuaaliterveysneuvontaa. Ikään liittyvät normit voivat myös vaikuttaa siihen, saako asiakas seksuaaliterveyspalveluja. Eksoten infektioylikäsi Pekka Suomalainen kertoi syksyllä 2018, että viime vuosina hiv-tartunnan saaneiden suomalaismiesten keski-ikä on ollut korkea, yli 60 vuotta ja noin puolet tartunnan saaneista on elänyt hiv-infektion kanssa pitkään ilman tietoa tartunnasta.

Lisäksi Hivpointilla on havaintoja siitä, että joissain kaupungin terveyspalveluissa hiv-testejä ei saa, mikäli asiakas ei sanoita kuuluvansa johonkin riskiryhmään. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitoksen Hiv-testaussuositus kuitenkin suosittaa, että jokaisella on oikeus saada hiv-testi pyydettyään.

Toimenpiteet

Tärkeinä toimenpiteinä Hivpoint pitää koulutuksen lisäämistä kasvatus-, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille seuraavista aiheista: normatiivisuus, ihmisoikeudet, etuoikeudet, rakenteellinen rasismi ja paperittomien erityistarpeet. Kaupunki voi edistää osallisuutta ja purkaa haitallisia normeja lisäämällä kaiken henkilöstön koulutusta normatiivisuudesta, ihmisoikeuksista, etuoikeuksista, rasismista ja paperittomien erityistarpeista.

Paperittomille henkilöille tulee turvata pääsy matalan kynnyksen hiv- ja seksitautitestaustiloihin. Paperittomien oikeus niin hiv-lääkitykseen kuin muiden seksitautien lääkintään tulee nostaa samalle tasolle kuin muulla väestöllä. Palvelujen saavutettavuutta paperittomille voidaan lisätä kouluttamalla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia paperittomien erityistarpeista, sekä tiedottamalla salassapitovelvollisuudesta haavoittuvimmassa asemassa olevien paperittomien keskuudessa.

LAUSUNTO

Lausunnonantaja: Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry / Kulttuuria kaikille -palvelu

Päivämäärä: 1.3.2019

Jakelu: Helsingin kaupungin yhdenvertaisuustoimikunta

Asia: Helsingin kaupungin Yhdenvertaisuussuunnitelman uusiminen (PALVELUT)

Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi Helsingin kaupungin uudistaessa yhdenvertaisuussuunnitelmansa. Tässä lausunnossa kommentoidaan yhdenvertaisuussuunnitelmaa kulttuuripalveluiden näkökulmasta.

Pidämme erittäin hyvänä asiana, että prosessin alussa on niin laajasti kuultu moninaisia yhteisöjä ja kaupunkilaisia. Nyt jo järjestettyjen kuulemistilaisuuksien ja avoimen kyselyn lisäksi olisi hyvä harkita, miten voisi tavoitella niitä tavallisia (esim. vähemmistöryhmiin kuuluvia) kaupunkilaisia, jotka eivät ole järjestöaktiiveja ja joita verkkokysely ei tavoita.

Normikriittisyys ja ihmisoikeusperustaisuus uuden yhdenvertaisuussuunnitelman lähtökohtana on erittäin tärkeä ja hyvä. Yhdenvertaisuuskysymyksiä huomioiva suunnitelma tulisi kiinnittää erityistä huomioita ihmisoikeuskysymysten intersektionaalisuuteen ja moniperusteiseen syrjintään. Kaupungin palveluita tarkistettaessa ja kehittäessä on tärkeä muistaa, että kaupunkilaiset kuuluvat usein monenlaisiin ryhmiin ja vähemmistöihin samanaikaisesti. On tärkeää, että kulttuuripalvelut huomioivat erilaisten väestöryhmien sisäistä moninaisuutta ja moniäänisyyttä. Palveluiden lähtökohtana tulisi olla esteettömyyden ja saavutettavuuden lisäksi myös monikielisyys, alueellinen saatavuus sekä moninaisuus.

OSALLISUUS & EDUSTUKSELLISUUS

Kulttuuripalveluita kehittäessä ei voi erottaa palveluiden sisältöä palveluiden tuottajista, tekijöistä ja työntekijöistä. Jotta palvelut olisivat yhdenvertaisesti tarjolla kaikille kaupunkilaisille niiden sisällöt ja niitä tarjoavat tahot, tekijät ja työntekijät tulisi heijastaa yhteiskunnan moninaisuutta.

Kulttuuri- ja taidepalveluiden kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että kaupungin kulttuuripalveluiden rekrytoinnissa ja erilaisten palveluiden ostoissa tulisi huomioida yhteiskunnan moninaisuutta. Kilpailutuksessa moninaisuus, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus tulisi olla hintaa painavampi kriteeri. Kaupunki voisi tarpeen mukaan toteuttaa positiivista erityiskohtelua rekrytoinneissa, jonka kautta kaupunki voisi lisätä aliedustettuihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden osuutta henkilöstössä esimerkiksi kirjastoissa, kulttuurikeskuksissa sekä kaupungin muissa taidelaitoksissa. Rekrytointeihin olisi hyvä lisätä lause: "Kannustamme kaikkia sukupuoli- ja sukupuoli-identiteettejä edustavia ja eri vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä hakemaan tehtävään riippumatta hakijan etnisestä alkuperästä, uskonnosta, vammaisuudesta tai iästä." Kelpoisuusvaatimuksista on luovuttava niissä työtehtävissä, joissa työn suorittaminen ei ole sidottu suomen ja/tai ruotsin kielen osaamiseen. Voisiko esimerkiksi muun kieliosaamisen ja asiantuntijuuden nähdä painavampana kriteerinä esim. kirjaston asiakaspalvelussa?

Helsingin kaupunki noudattaa osallisuusmallia, jonka tavoitteena on 1) yksilöiden ja yhteisöjen osaamisen ja asiantuntijuuden hyödyntäminen, 2) omaehtoisen toiminnan mahdollistaminen, ja 3) yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien luominen. Jotta yhdenvertainen osallisuus toteutuisi on varmistettava, että palvelut, verkkoalustat ja tilat ovat esteettömät ja saavutettavat, sekä että kaupunkilaisia otetaan mukaan

päätösprosessin kaikissa vaiheissa. On tärkeä muistaa vammaisliikkeen sanomaa ”Ei mitään meistä, ilman meitä” ja varmistaa että aliedustetuilla ryhmillä on oma edustus työryhmissä ja luottamustehtävissä. Esimerkiksi vammaiset ja ulkomaalaistaustaiset tai -syntyiset henkilöt tulisi olla edustettuina sekä sisällön tuottajina ja työntekijöinä että erilaisissa päätöselimissä, työryhmissä ja muissa elimissä, joissa palveluita suunnitellaan ja päätetään.

Aliedustettujen ryhmien lasten osallistumista kulttuuripalveluihin tulisi vahvistaa tarjoamalla esikuvia, saavutettavia palveluita ja omakielistä toimintaa lastenkulttuuria. Vähemmistötaustaisten lasten kulttuuria tulisi tukea rekrytoimalla ulkomaalaissyntyisiä ja -taustaisia, viittomakielisiä ja muita vähemmistöistä tulevia taidekasvattajia ja ammattitaiteilijoita. On varmistettava, että yhdenvertaisuus toteutuu myös taiteen perusopetuksessa. Toimintarajoitteisen sekä vähävaraisten lapsen ja nuoren taideharrastusmahdollisuuksien turvaamiseksi tulee luoda rakenteellisia ratkaisuja.

ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS

Kulttuuripalveluiden ja -tilojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta tulisi edistää ja varmistaa että kaupungin kaikki kulttuuritilat ovat esteettömiä – niin asiakas- kuin työntekijöiden ja taiteilijoiden tilat. On varmistettava, että kulttuuripalveluissa löytyy myös esteettömiä ja sukupuolineutraaleja WC-tiloja ja pukuhuoneita. Tilojen esteettömyydestä (sekä mahdollisista esteellisyyksistä) tulisi myös viestittää näkyvästi, erikielisesti, saavutettavasti ja erilaisia symboleja hyödyntäen. Kaupungin kaikessa viestinnässä tulisi noudattaa saavutettavuusdirektiiviä.

Taideharrastuksissa, -opiskelussa ja työssä tulee olla mahdollisuuksia toiminnan yksilölliseen soveltamiseen, avustajiin sekä tulkkaus- ja kuljetuspalveluihin.

Vähävaraisten osallisuutta taide- ja kulttuuripalveluihin tulisi lisätä tarjoamalla mahdollisimman paljon palveluita ja harrastusmahdollisuuksia ilmaiseksi, halvalla sekä aktiivisesti hyödyntämällä sosiaalista ja/tai taloudellista saavutettavuutta edistäviä malleja kuten Kulttuurikaveritoimintaa sekä erilaisia palveluseleitä ja kortteja (kuten esimerkiksi Kaikukortti), jotka on suunnattu vähävaraisille sekä sosiaalitoimen asiakkaille.

Kulttuuripalveluissa tulisi huomioida monikielisyys, suomen ja ruotsin kielen lisäksi olisi tärkeää, että erilaisia kulttuuripalveluita tarjotaan myös vähemmistökielillä (kuten esim. saamenkielillä ja viittomakielillä) sekä suurimmilla ns. vieraskielillä ja että vahvistetaan väestöryhmien omakielistä opetusta. Viittomakielistä tulkkausta tulisi myös lisätä kulttuuripalveluihin.

Kulttuuriavustusten ehtoihin tulisi lisätä saavutettavuus- ja moninaisuuskriteereitä, ja Helsingin kaupungin kulttuuritoimen tulisi kannustaa kaikkia yhteiskumppaneita sitoutumaan saavutettavuus- ja moninaisuustavoitteisiin.

Verkkosivuiltamme löytyy paljon infoa ja työkaluja kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen, moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyen, joihin voisi viitata ja hyödyntää: www.kulttuuriakaikille.fi

Rita Paqvalén,
Toiminnanjohtaja

Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry
Email: rita.paqvalen@cultureforall.fi
+ 358-40-6743528

Helsingin kaupunki

Kaupunginkanslia / Osallisuus ja neuvonta
Nitin Sood, yhdenvertaisuussuunnittelija

AI FI 13/2019

273.2019

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

Hietaniemenkatu 7 A

00100 Helsinki

P: 09 5860 440

E: amnesty@amnesty.fi

F: 09 5860 4460

W: www.amnesty.fi

Lausunto Helsingin kaupungille yhdenvertaisuussuunnitelman laatimiseen

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 7 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa muun muassa erilaisten syrjäytäkysymysten parissa, turvapaikanhakijoiden oikeuksien edistämiseksi ja naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää Helsingin kaupunkia avoimesta ja osallistavasta prosessista, jossa suomalaista kansalaisjärjestökenttää halutaan kuulla kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisessa.

Pidämme tärkeänä, että ihmisoikeudet – niiden kunnioittaminen, suojeleminen, turvaaminen sekä edistäminen – huomioidaan yhdenvertaisuussuunnitelman arvoperustassa, toimenpiteissä sekä tavoitteissa. Ihmisoikeusperustaisuuden takaamiseksi sekä kuntalaisia että kaupungin henkilökuntaa tulee tiedottaa oikeuksistaan sekä tukea heitä niiden toteutumisessa.

Helsingin kaupunki on allekirjoittanut muun muassa Eurooppalaisen paikallishallinnon tasa-arvon peruskirjan. Peruskirjan tärkeimpiä periaatteita ovat sukupuolten tasa-arvon edistämisen rinnalla moniperusteisen syrjinnän estäminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Heikompi asema voi perustua sukupuolen lisäksi myös esimerkiksi etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen mielipiteeseen, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sosioekonomiseen asemaan.¹

Näkemyksemme mukaan ihmisoikeusperustaisuuden tulee näkyä poikkileikkaavasti kaupungin hallinnossa ja päätöksenteossa, kaupunkiyhteisön sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä kaupungin fyysisissä tiloissa ja sosiaalisessa ympäristössä. Ihmisoikeusperustaisuudella tarkoitetaan ihmisoikeuksista kertomista, niihin kasvattamista, sekä toimimista ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla.

Ihmisoikeusperiaatteiden, kuten yhdenvertaisuuden, syrjinnän kiellon, osallisuuden, vastuullisuuden ja läpinäkyvyyden, tulee näkyä kaupungin käytännöissä, ja niiden edistämistä on suunniteltava ja arvioitava yhdessä koko kaupunkiyhteisön kanssa.

¹ Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja, artikla 10: Moniperusteinen syrjintä tai heikompi asema, kohta 1.

Huomiomme sisällytettäväksi yhdenvertaisuussuunnitelmaan:

Kunnallinen päätöksenteko

- Mahdollisuuksien ja keinojen osallistua päätöksentekoon tulee olla todellisia sekä syrjimättömiä niin toiminnassa kuin päätöksentekoon haettaessa.
- Syrjimättömyyden takaamiseksi päätöksenteossa tulee olla käytäntöjä, joiden kautta valittaa syrjinnästä sekä valvoa että syrjintää ja häirintää ei tapahdu.

Hankinnat

- Kilpailuttamiskriteereissä otetaan huomioon toiminnan vaikutukset ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Henkilökunnan osaaminen syrjintäkysymyksissä

- Jokaisella kaupunkilaisella tulee olla mahdollisuus seurata ihmisoikeusperiaatteiden ja -normien noudattamista ja toteutumista julkisesti laadittujen käytäntöjen kautta.
- Johtohenkilöiden tulee olla luotettavia ja lähestyttäviä, sekä sensitiivisiä havainnoimaan hienovaraista ja järjestelmällistä syrjintää.
- Henkilöiden välisen kommunikaation rakentavuuteen ja kunnioittavuuteen tulee kiinnittää huomiota ja tarjota siihen tarvittaessa tukea.
- Kaupungin virastoissa tulee olla kaikkien tiedossa olevia toimintamalleja konfliktien ratkaisuun, ja toimintamalliin tulee kuulua sekä kuntalaisia että kaupungin henkilökunnan edustajia.

Tiedottaminen

- Kaupungin infomateriaalien sekä opetus- ja toimintaympäristön tulee olla esteettömiä, turvallisia ja inklusiivisia kaikille kaupunkiyhteisön jäsenille.
- Kaupungin asioista tiedottamisen tulee olla tehokasta, läpinäkyvää ja saavuttaa kaikki asiakasryhmät. Tiedottamisen on käsiteltävä vähemmistöjen kannalta oleellisia asioita eikä antaa stereotyyppistä tietoa.
- Yksipuoliseen tai vääriin vähemmistöjä koskevaan tiedottamiseen puututaan, jos sellaista esiintyy.

Palvelut

- Kaupungin tulee luoda ja kehittää kynnyksettömiä ja matalan kynnyksen palveluja, joihin on pääsy kaikilla niillä henkilöillä, joilla ei ole henkilötunnusta tai jotka eivät muuten halua tuoda henkilöllisyytään työntekijöiden tietoon. Esimerkkinä voidaan mainita ihmiskaupan uhrien tai paperittomien pääsy terveyspalvelujen – mukaan lukien mielenterveyspalvelut – piiriin ilman pelkoa, että heidän rikosasiansa tai maassa oleskelun oikeutensa viedään poliisin tietoon.
- Amnesty myös kiittää Helsingin kaupunkia sen aloittamasta selvitystyöstä, joka liittyy kynnyksettömien ja matalan kynnyksen palvelujen palvelukeskuksen perustamiseen. Selvityksessä on otettava huomioon kaupungin veloitteet tarjota sukupuolierityisiä palveluja. Selvityksen kohteena oleva keskus palvelisi erityisesti väkivaltaa kokeneiden tyttöjä, naisia ja heistä huolta kantavia ihmisiä². Palvelukeskus, jossa väkivaltaa kokenut saa tarvitsemaansa apua riippumatta väkivallan muodosta, kotikuntastatuksesta, kielitaidosta tai varallisuudesta, vastaa Istanbulin sopimuksen³ veloitteisiin: artikla 12 edellyttää, että valtion on suunnattava positiivista erityishuomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeiden

² Esimerkiksi läheisiä, opettajia, työtovereita. Keskus tekisi myös löytävää ja jalkautuvaa työtä.

³ Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi. Sopimus tuli voimaan Suomessa 1.8.2015.

täyttämiseen ja asetettava uhrien ihmisoikeudet etusijalle. Sopimuksen selitysmuistiossa, artikla 12 liittyen erityisryhmiksi luokitellaan muun muassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, paperittomat, prostituoidut, vammaiset, maahanmuuttajataustaiset, huumeidenkäyttäjät ja asunnottomat väkivallan kokijat. Tekstistä käy ilmi, ettei lista ole kattava, vaan luo esimerkin ihmisryhmistä, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa eriyistä.

- Helsingin kaupunki vastasi Amnestyn kuntatutkimukseen (Kuka ottaa vastuun? Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen, 2017. Tiivistelmä liitteenä). Sitoutuminen Amnestyn kuntatutkimuksessa esitettyihin suosituksiin ja niiden toteuttamiseen edistää Helsingin alueen naisten ja tyttöjen yhdenvertaisuutta ja turvallisuutta.

Yhdenvertaisuuden näkyminen kaupungissa

- Kuntalaisten sukupuolten, taustojen, kielten ja kulttuurien tulee näkyä yhdenvertaisesti kaupunkiympäristössä. Kaupungin esteettömyys – niin fyysinen, sähköinen kuin kommunikatiivinen – tulee olla tavoitteena voimaan tulleen vammaisopimuksen mukaisesti.

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset

- Joka seitsemäs helsinkiläinen on ulkomaalaistaustainen⁴ ja kaupungin tulisikin ottaa heidät huomioon päätöksenteossaan ja tiedottamisessaan.
- Amnesty katsoo, että viime vuosien aikana tapahtuneiden lainsäädännön ja käytäntöjen muutosten takia turvapaikanhakijoiden ja muiden ulkomaalaisten asema on vaikeutunut huomattavasti. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa on heikennetty, eikä turvapaikanhakijoilla välttämättä ole edes tietoa oikeuksistaan. Kaupungin tulisikin kouluttaa työntekijöitään kohtaamaan turvapaikanhakijoita ja ulkomaalaisia ja välittämään yleistä tietoa oikeuksista, kuten valitusoikeudesta viranomaisen päätökseen sekä mahdollisuudesta avustajaan ja oikeusapuun. Turvapaikanhakijat hakevat neuvontaa ja muuta apua myös kaupungin työntekijöiltä, vaikkei turvapaikanhakijoiden avustaminen kuulukaan heidän tehtäviinsä.
- Osa turvapaikanhakijoista ja muista ulkomaalaisista tarvitsee erityistä tukea kielellisten ongelmien tai haavoittuvuuden perusteella. Kaupungin tulisikin harkita tiedottamista ainakin osasta palveluitaan myös muilla kuin suomen, ruotsin ja englannin kielillä. Helsingin vieraskielisten yleisin äidinkieli on venäjä. Seuraavaksi yleisimmät ovat viro, somali ja arabia.⁵ Myös luku- ja kirjoitustaidottomien ulkomaalaisten asukkaiden erityistarpeet tulisi ottaa suunnittelussa ja tiedottamisessa huomioon. Tähän ryhmään kuuluu erityisesti naisia, joten heidän huomioimisensa edistää myös tasa-arvoa.
- Niin kutsutut paperittomat on otettava päätöksenteossa huomioon ja harkittava tulisiko heille tarjota yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien kunnioituksen näkökulmat huomioon ottaen muutkin kuin vain välttämättömät palvelut.
- Osalla Suomessa oleskelevista ulkomaalaisilla ja turvapaikanhakijoilla ei ole mahdollisuutta saada suomalaista henkilötunnusta, jota yleisesti käytetään henkilöiden tunnistamiseen myös kaupungin palveluja käytettäessä. Tästä seuraa, että nämä ihmiset joko jäävät vaille palveluita tai niiden saanti vaikeutuu. Heille saatetaan myös luoda keinotunnus, jolla heidät rekisteröidään esimerkiksi terveydenhuollossa. Keinotunnukset liittyvät kuitenkin yleensä yhteen palveluntarjoajaan eikä niitä saada yhdistettyä eri tarjoajien välillä. Näin henkilöllä saattaa olla eri tunnukset esimerkiksi kaupungin eri terveyskeskuksissa eikä hänen terveystiedoistaan ja terveydentilastaan saada siten kattavaa kokonaiskuvaa. Palveluiden

⁴ <https://ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/nykytilanne>, huom: eri osuudet ulkomaalaistaustaisten, ulkomaan kansalaisten ja vieraskielisten suhteen.

⁵ <https://ulkomaalaistaustaisethelsingissa.fi/fi/vieraskieliset>

suunnittelussatulisikin tulee ottaa huomioon myös henkilöt, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta.

Ihmiskaupan uhrit

- Kuntien työntekijöiden kohdatessa mahdollisia ihmiskaupan uhreja tunnistamista vaikeuttavat mielikuvat, hatarat tiedot auttamisjärjestelmästä sekä pelko siitä, että uhrin asioiden selvittely ja konkreettinen auttamytyö vie liian suuren osan käytettävissä olevasta työajasta. Kuntien työntekijät eivät käytännössä sovelle vastaanottolakia (eivät tunne sitä tai sen velvoittavuutta), vaan sosiaalihuoltolakia, mikä vaikuttaa mm. uhrien palvelujen saantiin. Näin ollen kunnan työntekijöiden oikeudellista osaamista ja tiedonhakutaitoja on parannettava, jotta heillä on paremmat valmiudet kohdata ihmiskaupan uhreja.
- Tällä hetkellä turvakotilainsäädäntö rajaa palvelut lähisuhteessaan väkivaltaa kokeneille, mikä tarkoittaa, että ihmiskaupan uhrit suljetaan turvakotipalveluiden ulkopuolelle. Istanbulin sopimuksessa turvakoteja koskeva artikla 23 velvoittaa valtioita järjestämään turvallisen asumisen kaikille niille erilaisen väkivallan uhriksi joutuneille ihmisille, jotka tarvitsevat turvattua asumista. Sopimuksen selitysmuistiossa (kohta 135) täsmennetään, että sopijavaltioiden on pystyttävä vastaamaan väkivallan uhriksi joutuneiden erityistarpeisiin. Kunnilla on erityinen vastuu ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanossa. Helsingin kaupungin on varmistettava, että ihmiskaupan uhreille on tarjolla turvakotipalveluja vastaavat palvelut.

Kunnioitavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja lausunnosta antavat:

Kaisa Korhonen
Oikeudellinen asiantuntija, pakolais- ja turvapaikka-asiat
kaisa.korhonen@amnesty.fi

Pia Puu Oksanen
Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän asiantuntija
pia.oksanen@amnesty.fi

11.02.2019

Lausunto Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uudistamisesta.

Loisto settlementti ry tekee sosiaalista nuorisotyötä heikommassa asemassa olevien nuorten auttamiseksi ja pidämme erittäin tärkeänä, että Helsingin kaupunki on sitoutunut toimimaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Normikriittinen sekä oikeusperusteinen lähestymistapa vaikuttavat järjestössämme tehtävän työn näkökulmasta hyvältä lähtökohdalta uuden yhdenvertaisuus suunnitelman pohjaksi.

Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään liittyvät kysymykset ovat usein monitasoisia ja niiden tunnistaminen voi olla haastavaa. Piiloon jäävien rakenteiden tunnistamiseksi ja ihmisten ulkopuolisuuden kokemusten ehkäisemiseksi tarvitaan analyttistä ja tietoon perustuvaa lähestymistä sekä myös pienten nyanssien ymmärtämistä. Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi näemme tärkeäksi sensitiivisyyden, jotta ihmiset tulisivat kohdatuksi kaupungin palveluissa arvostettaen omana itsenään.

Koska teemme sosiaalista nuorisotyötä haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kanssa, niin keskitymme tässä lausunnossa tekemämme työn kannalta muutamaa keskeiseen kysymykseen. Näemme erittäin tärkeäksi, että kaupungissa on tarjolla niin kaikille avoimia kuin myös kohdennettuja palveluita. Nuorisotyön kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että kohdennettujen palveluiden resurssit ja toimintaedellytykset on turvattava. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten syrjäyttävän kehityksen ehkäisemiseksi ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tarvitaan erityisiä resursseja.

Palveluiden saatavuus

Nuorten elinolot 2018 -vuosikirjan mukaan kaikki nuoret eivät ole yhdenvertaisessa asemassa tarvittavien palveluiden saamisen suhteen. Tämä näkyy myös Loisto Settlementin toiminnoissa. Eteemme tulee säännöllisesti eteen tilanteita, jossa esimerkiksi vammaistukeen oikeutetut nuoret ovat pudonneet pois palveluiden piiristä, koska heillä ei ole itsellään ollut riittäviä voimavaroja tai ymmärrystä heille kuuluvista palveluista. Myös nuorten mielenterveydellisiin ongelmiin liittyen lakisääteiset palvelut ovat usein liian vaikeasti saatavilla ja ne on järjestetty palvelujärjestelmän ehdoilla. Mikäli nuorella ei ole tarvittavia läheisverkostoja, voi apu jäädä saamatta. Tämän kaltaiset tapaukset edesauttavat nuorten syrjäyttävää kehitystä, joten toivomme että yhdenvertaisuuden näkökulmasta kiinnitetään huomiota siihen, että nuorille turvataan tarvittavia palveluita matalalla kynnyksellä, selkokielellä ja tarjolla on ihmisiä, jotka toimivat tukena oikeiden palveluiden äärelle. Tähän liittyen julkisia palveluita täydentävillä järjestöillä on suuri rooli, joten kaupungin rooli järjestöiden palveluiden mahdollistajana edistää merkittävästi yhdenvertaisuuden toteutumista.

Kohtaaminen

Kokemuksemme mukaan monet haavoittuvassa asemassa olevat sekä vähemmistöryhmiin kuuluvat nuoret kokevat valitettavan usein kohtaamattomuutta palveluissa, mikä estää pahimmillaan tarvittavan palvelun saannin. Ihmisten kohtaamisen ei tule olla vain kliinistä työtä, vaan kohtaamisen tulee perustua dialogisuuteen, jossa kiinnitetään huomiota ihmisen kokemukseen nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta. Kohtaaminen tapahtuu ihmisten välisissä suhteissa ja se voi olla luonteeltaan energiaa lataavaa tai kuluttavaa. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on syytä kiinnittää huomiota siihen, miten vähemmistöryhmiin kuuluvia ihmisiä tavoitetaan ja miten he tulevat palveluissa kohdatuksi. Jotta haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset saavat palveluissa tarvittavan avun ja palvelut vastaavat aidosti ihmisten tarpeita ja ovat vaikuttavia, tulee kaupungin työntekijöillä olla koulutusta sekä selkeät laatukriteerit ihmisten kohtaamiseen. Loisto Settlementissä on erinomaisia kokemuksia sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisestä työtoteutuksesta, jotka edesauttavat yhdenvertaisuuden toteutumista.

1.3.2019

Asia: Helsingin kaupungin palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelman uusiminen

Monika-Naiset liitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uusimiseen. Lausunnon kirjoittamista on hankaloittanut se, että emme ole nähneet vielä suunnitelmaa. Tarkastelemme siten yhdenvertaisuutta oman toimialamme näkökulmasta. Pyydämme, että uusittu suunnitelma laitetaan kommenttikierrokselle ennen julkaisemista.

Monika-Naiset liitto ry:n työn lähtökohtana on Suomeen muualta muuttaneiden naisten tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen aseman ja osallisuuden edistäminen. Monika-Naiset liitto ry on valtakunnallinen maahanmuuttajanaisjärjestöjen ja monikulttuurista naistyötä tekevien järjestöjen kattojärjestö, joka täytti viime vuonna 20 vuotta. Liitolla on 17 jäsenjärjestöä, jotka edustavat eri puolilta maailmaa Suomeen muuttaneita naisia. Liitto tarjoaa erityispalveluja väkivaltaa kokeneille ja kotoutumisen tukea tarvitseville naisille. Näitä palveluja tarjotaan usealla eri kielellä Kriisikeskus Monikassa, Turvakoti Monassa ja Kotoutumiskeskus Monikassa. Erityisosaamistamme on pari- ja lähisuhdeväkivallan ja väkivallan erityispiirteiden kuten pakkoavioliiton, kunniaan liittyvän väkivallan ja ihmiskaupan uhrien auttamistyö.

Työssämme kohtaamme vuosittain noin 1 000 Suomeen ympäri maailmaa muuttanutta naista. He eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan moninainen joukko yksilöitä, joilla jokaisella on oma tarinansa. Eri elämäntilanteista ja taustoista huolimatta naisia yhdistää se, että he joutuvat kantasuomalaisia naisia todennäköisemmin moniperusteisen syrjinnän tai väkivallan kohteiksi joskus pelkästään ulkonäön tai nimen perusteella. Heidän edessään suomalaisessa yhteiskunnassa on rakenteellisia esteitä, jotka liian usein jäävät piiloon, ja joita ei osata riittävästi tunnistaa. Tästä on seurauksena maahanmuuttajataustaisten naisten heikko asema suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tuomme lyhyesti esille keskeisimpiä huomioitamme:

- Pidämme erittäin hyvänä seikkana, että Helsingin kaupunki ottaa suunnitelmassaan lähtökohdaksi normikriittisyyden ja oikeusperustaisen lähestymistavan. Pyydämme lisäksi, että yhdeksi lähtökohdaksi nostetaan myös intersektionaalisuus. Intersektionaalisuuden myötä tulee moniperustaiseen syrjintään kiinnittää suunnitelmassa huomiota. Kokemuksemme on, että palveluja parannetaan ja tarjotaan ”yhden syrjintämuodon” perusteella. Moniperustaista syrjintää kokevalla voi siten olla vaikeuksia löytää itselleen sopivia palveluja.

Monika-Naiset liitto ry
Hermannin Rantatie 12 A
00580 Helsinki

Puh. +358 (0)9 7279 9999
Fax: +358 (0)9 7279 9997
info@monikanaiset.fi

Y-tunnus 1570933-8
rek.nro 177.085/18.08.1999

- Toivomme suunnitelman olevan mahdollisimman konkreettinen ja selkeä. Koetun syrjinnän tapauksessa, tulisi puuttumisen keinon olla selvä (kuka on vastuuhenkilö/vastuuhenkilöt ja miten ilmoituksessa esiintyneeseen syrjintään puututaan). Ilmoittamisen kynnys tulisi olla matala.
- Yhdenvertaisuustoimikunta ja Helsingin kaupunki haluaa kuulla helsinkiläisten mielipiteen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tilasta kaupungissa. Kyselyyn on mahdollista vastata suomeksi, englanniksi tai ruotsiksi. Kyselyyn vastaaminen edellyttää paitsi lukutaitoa, myös hyvää kielen osaamista. Pidämme huolestuttavana seikkana, että kyselystä ei ole olemassa muita kieliversiota (esim. 5 suurinta puhuttua vähemmistökieltä Helsingissä), eikä selkosuomen versiota. Emme pidä kyselyä yhdenvertaisuuden tai saavutettavuuden esimerkkinä. Todellisen tilanteen kartoittamiseksi sekä seurannan näkökulmasta on ensisijaisen tärkeitä huomioida syrjintää kokevia vähemmistöryhmiä. Monika-Naiset liitto ry:n kohde-ryhmälle kieli on iso kynnys. Myös epäluottamus viranomaisia kohtaan saattaa olla este kyselyyn vastaamiseen. Kirjallisen kyselyn lisäksi ehdotamme työpajojen järjestämistä ja mahdollisesti pienempiä palautekeskusteluita. Vähemmistöryhmien parissa työtä tekevät tahot voisivat nämä työpajat järjestää yhdenvertaisuustoimikunnan tuella.
- Edelliseen seikkaan vedoten, ehdotamme, että kaupungin kirjalliset kyselyt olisivat aina selkokielisiä. Tämä olisi konkreettinen ja tehokas tapa parantaa palveluiden kielellistä saavutettavuutta.
- Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma ei koske kouluja tai päiväkoteja, sillä heillä on omat suunnitelmat. Lisäksi Helsingin työväenopistolla ja Arbiksella on omat yhdenvertaisuussuunnitelmat. He tarjoavat kotoutumiskoulutusta Helsinkiin muuttaneille; niille, jotka ovat kotoutumisensa alkuvaiheessa ja kokevat erityyppistä syrjintää ja rasismia. Emme kyseenalaista em. tahojen omia yhdenvertaisuussuunnitelmia, joskin pohdimme, miten Helsingin kaupunki takaa, että hekin toimivat kaupungin strategian mukaisesti? Onko esimerkiksi yhdenvertaisuustoimikunnalla roolia heidän suunnittelun ja seurannan prosesseihin?
- Esitämme syvän huolemme siitä, että nykyisin voimassa olevassa suunnitelmassa haavoittuviin ryhmiin liittyviä kysymyksiä ja vastuuta ei ole lainkaan huomioitu. Mistä raja on johtunut? On ensiarvoisen tärkeää, että myös heihin kohdistuvat, usein moninkertaiset epätasa-arvon esteet, syrjivät käytännöt ja rasistiset asenteet tehdään näkyväksi yhdenvertaisuustoimikunnan toimesta. Väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset ovat haavoittuva ryhmä, jotka jäävät usein peruspalvelujen ulkopuolelle. Suomessa on vähän tutkittua tietoa maahanmuuttajanaisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tuorein on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen 2014 tutkimus: maahanmuuttajataustaisilla naisilla on kantaväestöä korkeampi riski joutua väkivallan uhriksi, henkirikoksen uhriksi joutumisen riski on nelikertainen. Tätä vahvistavat tilastot: pk-seudun väestöstä n. 15 % on maahanmuuttajataustaisia, mutta turvakotien asiakkaita yli 50 % on maahanmuuttajataustaisia naisia.

Työssämme kohtaamme vuosittain noin 700 naista, jotka ovat kohdanneet pari- ja lähisuhdeväkivaltaa. Näiden keskuudessa on naisia, jotka ovat kokeneet myös kunniaan liittyvää väkivaltaa, avioliittoon pakottamista ja ihmiskauppaa. Viranomaisilla ja muilla auttavilla tahoilla ei vielä ole riittävästi osaamista tunnistaa ja auttaa väkivaltaa kokeneita. Ehdotamme kaupungin henkilöstölle koulutusta väkivallan kysymyksistä ja sen erityispiirteistä.

- Kaupungin tulisi tarkistaa palvelujensa tilaa: ovatko kaupungin palvelut yhdenvertaisia ja saavutettavia? Valtion Kotouttamisohjelman 2016–2019 mukaan maahanmuuttajien työmarkkina-asema on monilla mittareilla arvioituna huonompi kuin muun väestön. Työttömyys on moninkertainen ja työmarkkinoille pääsy hitaampaa kuin kantaväestöllä. Tämä koskee erityisesti naisia. Korkeamman työttömyyden syynä ovat mm. työmarkkinoilla vallitsevat syrjivät ja rasistiset asenteet, riittämätön suomen kielen taito ja ympäröivän yhteiskunnan tuntemus sekä sosiaalisten verkostojen puute. Kokemuksenne työllistymistä tukevasta toiminnasta on, että moni asiakkaamme saa hyvän työkokemuksen tukityöllistävästä toiminnasta, mutta harvoin palkkatyötä. Kaupunki ylläpitää toimintoja, jotka toimivat tukityöllistettyjen varassa. Mikäli sama asiakas päätyy kerran toisensa jälkeen kaupungin tukityöllistävään toimintaan, voiko itse toiminto olla syrjivä?

Työkenttää riittää. Rasistiset ja syrjivät asenteet ovat arkipäiväistyneet politiikassa, työelämässä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Hyvänkin lainsäädännön soveltaminen vaihtelee suuresti. Vuonna 2017 julkaistun toisen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevan kyselytutkimuksen (EU-MIDIS II) mukaan Suomi on yksi Euroopan syrjivimmistä maista. Tutkimuksessa käy ilmi, että naiset kokevat syrjintää miehiä enemmän.

Kovasta työstä ja kehitysaskeleista huolimatta tosiasialliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen on vielä pitkä matka. Yhdistyksemme tekee jatkuvasti työtä, jotta Suomeen muualta muuttaneiden naisten oikeuksien toteutuminen ei jää juhlapuheiden tasolle. Odotamme, että tämän naisryhmän asiat ovat jatkossa yhdenvertaisesti yhdenvertaisuustoimikunnan työssä.

Lisätiedot:

Toiminnanjohtaja, Jenni Tuominen, 045-6759 276, jenni.tuominen@monikanaiset.fi ja Kotoutumiskeskus Monikan päällikkö Marisel Soto Godoy, marisel.sotogodoy@monikanaiset.fi, 045-1268 803

Monika-Naiset liitto ry on sosiaalialalla toimiva monikulttuurinen naisjärjestö, jonka sääntöjen mukaisen toiminnan tarkoituksena on edistää maahanmuuttajataustaisten naisten tasa-arvoista asemaa ja osallisuutta Suomessa ja ennaltaehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Monika-Naiset liitto työllistää 35 monikulttuurista henkilöä ja tarjoaa palveluja n. 16 eri kielellä. Liitto tarjoaa palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajainaisille ja heidän lapsilleen ja tukee heidän kotoutumista ja työllistymistään Kotoutumiskeskus Monikassa. Liitto kouluttaa vapaaehtoisia tukihenkilöitä väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajainaisien auttamiseksi. Liitto toimii asiantuntijana ja vaikuttajana sekä tukee maahanmuuttajien kansalaistoimintaa kattojärjestöroolinsa kautta.

Monika-Naiset liitto ry
Hermannin Rantatie 12 A
00580 Helsinki

Puh. +358 (0)9 7279 9999
Fax: +358 (0)9 7279 9997
info@monikanaiset.fi

Y-tunnus 1570933-8
rek.nro 177.085/18.08.1999

Monimuotoiset perheet yhdenvertaisuussuunnittelun näkökulmasta

Keskustelun pohjaksi

Monimuotoiset perheet -verkosto

On kymmenen perhejärjestön yhteistyöverkosto, joka edustaa reilua 1/3 kaikista suomalaisista lapsiperheistä. Verkoston jäseniä yhdistää se, että ne poikkeavat perherakenteeltaan tavalla tai toisella siitä, mikä mielletään tavalliseksi perheeksi.

Perheiden monimuotoisuuden huomioiminen yhdenvertaisuussuunnitelmissa

Suomalaisten lasten ja perheiden todellisuus on monimuotoinen. Tämän on oltava yhdenvertaisuussuunnittelun ehdoton lähtökohta. Verkosto kiittää suunnitelman lähtökohdiksi valittuja käsitteitä normikriittisyys ja oikeusperusteisuus ja toteaa, että normikriittinen ote palvelujen suunnitteluun on myös jokaisen monimuotoisessa perheessä elävän lapsen, nuoren ja vanhemman etu.

Normikriittisyyden vakavasti ottaminen sekä kaupungin toiminnan että palvelujen suunnittelussa vaatii aktiivista ja asiakaslähtöistä ajattelua, jossa asiakkaan osallisuus on keskeistä. Palveluja kehitettäessä tulee kiinnittää erityistä huomiota myös niiden ryhmien kuulemiseen, jotka eivät saa ääntään helposti kuuluviin. Esimerkiksi suomen- tai ruotsinkielentaidottomien kaupunkilaisten sekä niiden, joilla ei ole resursseja osallistua erilaisten kyselyjen tai palautteenantojärjestelmien kautta, kuuleminen on erityisen tärkeää suunnittelun kaikissa vaiheissa.

Eri perheryhmien kohtaamia haasteita Helsingissä

Kahden kulttuurin ja maahanmuuttajaperheet: Helsinki on tehnyt hyvää työtä palvelujensa kielivalikoiman laajentamiseksi ja viestinnän monipuolistamiseksi, mutta tällä saralla on vielä paljon tehtävää. Palvelujärjestelmä on monimutkainen ja palveluneuvontaa on niukasti saatavilla. Jos henkilöllä ei ole suomenkielistä puolisoa tai muuta lähipiiriin kuuluvaa henkilöä, joka häntä voi opastaa, käy helposti niin, ettei hän tai hänen perheensä saa tarvitsemaansa palvelua.

Asumisen hinta kuormittaa kaikkein köyhimpiä perheitä: Asumisen korkea hinta haastaa etenkin pienituloisia perheitä Helsingissä ja lisää köyhyysriskiä. Asuntopolitiikan suunnittelussa ja kaavoituksessa tulee huomioida kohtuuhintaisten perheasuntojen tarve ja kaupungin asuntojen jaossa painottaa yhdenvertaisuusnäkökulmaa. Esimerkiksi vailla vakinaista asuntoa

elävien joukossa on monia, joilla on lapsia, ja asunnon puuttuminen estää heitä pitämästä yhteyttä lapsiinsa tai pitämästä lapsia luonaan.

Vuoroasuvien lasten perheet: Helsingissä ei tällä hetkellä ole mahdollista saada koulukyytiä kahdesta kodista, vaikka lapsi vuoroasuisi. Myöskään lapsen koulua ei ole mahdollista vuoroasumistilanteessa valita kuin erityistapauksessa sen mukaan, mikä olisi lapsen arjen kannalta järkevintä, vaan koulu valikoituu sen mukaan, mikä on lapsen kirjoillaolokodin lähikoulu. Koulumatkatukea ei saa siitä kodista, jossa lapsi ei ole kirjoilla, vaikka se sijaitisi yli 4 km koulusta. Tietoa lapsen palveluista ja häntä koskevista päätöksistä ei aina toimiteta lapsen kaikille huoltajille, edes silloin kun lapsi vuoroasuu. Tämä hankaloittaa lapsen asioiden hoitamista vuoroasumistilanteissa. Kaupungin vuokra-asuntojen osalta vuoroasuminen voidaan jo huomioida asunnon kokovaatimuksia laskettaessa, tämä on erinomainen esimerkki siitä, miten vuoroasumistilanteet voidaan huomioida. Vuoroasuvien lasten tilannetta tulee tarkastella kaikissa kaupungin palveluissa lähtökohtaisesti siten, että ratkaisut on mahdollista tehdä tavalla, joka kuormittaa lapsen ja hänen kahden kotinsa arkea mahdollisimman vähän.

Palveluohjaus ja palvelujen saatavuus: Monimuotoiset perheet -verkoston jäsenjärjestöissä kuullaan laajasti erilaisten perheiden kokemuksia Helsingin palveluista. Kaksi keskeistä huomiota, jotka toistuvat perheiden kertomuksissa, ovat palveluohjauksen puutteellisuus ja se, että palveluja on osattava itse vaatia, jos niitä haluaa. Yhdenvertaisuuskysymyksen tästä tekee se, että erilaisilla perheillä ja eri elämäntilanteissa ihmisillä on erilaiset resurssit ja mahdollisuudet ottaa itse selvää, mihin heillä on oikeus, ja vaatia heille kuuluvia palveluja. Monimuotoisissa perheissä elävät ovat myös hyvin tietoisia erilaisuudestaan, he pelkäävät usein syrjintää ja heidän kynnyksensä hakea apua tilanteisiinsa voi olla tavanomaista korkeampi.

Etenkin silloin, jos palveluntarve on suuri tai voimavarat vähissä, palveluja pitäisi enemmän aktiivisesti tarjota kuin odottaa, että perheet itse keksivät, että jokin sopiva palvelu olisi olemassa. Palveluohjauksen pitäisi olla toimivaa ja luukulta toiselle lähettämisen mahdollisimman vähäistä.

Helsinki – perheystävällinen työnantaja: Helsingin kaupunki on merkittävä työllistäjä. Kaupungin tulisi yhdenvertaisuussuunnitelmassaan huomioida, että myös työnantajana sen käytännöt ovat yhdenvertaiset. Anonyymin rekrytoinnin kokeilut ja käytännöt auttavat etnisen ja kulttuurisen syrjinnän vähentämisessä. Perheystävällisen työpaikan käytäntöihin sitoutuminen takaa perheellisten ihmisten yhdenvertaisen kohtelun työpaikalla sekä mahdollistaa työn ja perheen yhteensovittamisen myös erilaisissa monimuotoisissa perhetilanteissa (lisätietoja esim. <http://www.vaestoliitto.fi/perhe-ja-tyo/perheystavallinen-tyopaikka/>).

Huomioita
17.7.2019

3(3)

Helsingissä 1.3.2019

Monimuotoiset perheet -verkosto

Lisätietoja:

Anna Moring

Johtava asiantuntija

Kaikkien perheiden Suomi -hanke

Monimuotoiset perheet -verkosto

anna.moring@monimuotoisetperheet.fi

050 3750832

www.monimuotoisetperheet.fi

Helsingin nuorisoneuvoston lausunto koskien Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelman uudistamista

Yhdenvertaisuus aiheena koskettaa monia helsinkiläisiä nuoria. Yhdenvertaisuus tulee konkreettisesti nuorten elämään monissa arkisissa tilanteissa, kuten kouluissa tai harrastuksissa. Yhdenvertaisuuden toteutuminen on kehittynyt Helsingissä, ja haluamme olle edistämässä nuorten yhdenvertaisuutta.

Helsingin nuorisoneuvosto haluaa, että jokainen nuori on yhdenvertainen ja, saa myös kokea olevansa yhdenvertainen. Haluamme myös, että nuoriin suhtaudutaan tasavertaisena ikäryhmänä esimerkiksi kaupungin päätöksenteossa.

Nuorisoneuvosto uskoo, että nuoria kiinnostaa monenlainen vaikuttaminen erilaisiin asioihin Helsingissä. Mielestämme on tärkeää, että nuoret pääsevät vaikuttamaan tasavertaisena ryhmänä Helsingin kaupungin päätöksenteossa. Nuorten vaikutusmahdollisuuksia tulisi kehittää monipuolisesti ja tasavertaisesti erillaisten vaikuttamistapojen kesken. Nuorten keskeisiä vaikuttamismahdollisuuksia, joiden asemaa tulisi edistää päätöksenteossa, ovat Ruudin alainen nuorten aloitejärjestelmä, Helsingin nuorisoneuvosto ja koulujen, sekä alueiden sisäinen vaikuttaminen.

Nuorisoneuvoston mielestä yhdenvertaisuutta lisäisi sukupuoliyhteisöjen neutralisointi. Konkreettisesti tämä tarkoittaisi muun muassa vessojen sukupuolineutraalien vessojen lisäämistä. Myös joissain kouluissa esiintyvä koululiikunnan sukupuoliyhteisö on voi aiheuttaa epätasa-arvoisuuden tunnetta. Koululiikunnan sukupuoleen perustuvasta jaottelusta olisi hyvä pyrkiä eroon. Nuorten pitää saada pukeutua haluamallaan tavalla, pukeutumista ei pitäisi rajoittaa kouluissa, esimerkiksi pöytätyöskentelyn käyttöä kouluissa ei pitäisi rajoittaa.

Kaikkien nuorten tulee saada kokea olevansa yhdenvertainen riippumatta esimerkiksi hänen seksuaalisesta suuntautumisesta, taustasta, tai mistään muustakaan tekijästä. Helsingin kaupungin tulee edistää kiusaamisen, sekä nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyä ja näiden vastaista toimintaa, yhdenvertaisuuden kehittämiseksi.

Helsingin nuorisoneuvosto

Helsingin seudun vapaa-ajattelijat ry
Neljäs linja 1, 00530 Helsinki
helsinki@vapaa-ajattelijat.fi

LAUSUNTO

27.2.2019

Helsingin kaupunki
Kaupunginkanslia / Osallisuus ja neuvonta
Yhdenvertaisuustoimikunta

Kiitos lausuntopyynnöstä. Mielestämme yhdenvertaisuussuunnitelman laadinnassa tulee ottaa lähtökohdaksi yhdenvertaisuuslain 8 § kokonaisuudessaan. Se tarkoittaa, että suunnitelmassa tulee käsitellä systemaattisesti, kohta kohdalta ainakin kaikki laissa mainitut syrjintävaarassa olevat väestöryhmät.

”Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.”

Karsinta syrjivää

Valitettavasti yhdenvertaisuuslain toimeenpanon tarkastelussa on jouduttu toteamaan, että monissa laadituissa yhdenvertaisuussuunnitelmissa valitettavasti puuttuu systemaattinen ja perusteellinen eri väestöryhmien syrjintäriskien tarkastelu sekä ennaltaehkäisevien ja korjaavien toimien esittäminen. Syrjintäkiellossa mainittujen riskiryhmien tilanne on yksinkertaisesti jätetty käsittelemättä, ne on syrjäytetty. Tällainen karsinta on suorastaan syrjivää, olipa se ajattelemttomuutta tai harkittu teko priorisoinnin verukkeella.

Valitettavasti näin on käynyt myös Helsingin koulutoimessa. Olemme käsitelleet sitä yhdistyksemme julkaisemassa Uskomaton-lehdessä, jonka artikkelin liitämme lausuntomme liitteeksi.

Lähes poikkeuksetta peruskoulujen yhdenvertaisuussuunnitelmien yleisessä osassa todetaan vain, että ”ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin ja muun henkilöön johtuvan syyn perusteella”. Uskonto, vakaumus tai uskonnottomuus ja eräät muut kielletyt syrjintäperusteet loistavat poissaolollaan koulujen suunnitelmissa.

Tämä ilmeisesti johtuu jo opetusviraston kouluille lähettämästä suunnitteluohjeesta, jossa tehty syrjintäkieltoperusteiden rankka karsiminen on ilmeisesti vaikuttanut koulujen suunnitelmien puutteellisen lopputulokseen. Sinänsä ohjeiden antaminen kouluille syksyyn 2016 suunnitelmien valmistelua varten oli hyvä asia ja vain ohjeiden puutteellisuus huono asia.

Uskonnottomien edunvalvonta-, ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä kiinnitämme huomiota uskontoihin ja vakaumuksiin liittyviin asioihin. Niihin liittyy kiinteästi uskonnottomuus, joka on Helsingin asukkaiden piirissä hyvin yleinen katsomuksellinen suuntaus. Uskonnottomia ovat muun muassa ateistit, agnostikot, skeptikot ja uskontojen suhteen välinpitämättömät.

Uskonnottomuuteen liittyvät syrjintäongelmat ja yhdenvertaisuuden haasteet

1) Päiväkotien ja koulujen mahdolliset uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset

Opetushallituksen ohjeissa (tammikuu 2018) mainitaan, että ”Opetuksen järjestäjä voi päätyä myös siihen, ettei koulun työsuunnitelmassa määriteltynä työaikana järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia.” (Sama varhaiskasvatuksesta.)

Tämä olisi paras ratkaisu varsinkin Helsingissä, jossa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu enää noin puolet (52 %) kaupungin asukkaista. Seitsemällä alueella kirkon jäsenet ovat jo vähemmistönä, ja useiden vuosien kehityssuunta näyttää jatkuvan. Eihän työpaikoillakaan ole aamuhartauksia ja jumalanpalveluksia työpäivään liitettyä.

Jos uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia päivähoidon ja perusopetuksen ohjelmaan kuitenkin liitetään, samaan aikaan pitää olla hyvin järjestettyä sitouttamatonta varhaiskasvatusta ja perusopetusta, josta on hyvissä ajoin informatiivisesti tiedotettu huoltajille sekä oppilaille.

Tiedotuksessa ei pidä enää käyttää syrjiviä ilmaisuja, kuten osallistuvat ja ”osallistumattomat”. Ne lapset ja nuoret, jotka osallistuvat sitouttamattomaan kasvatukseen ja opetukseen, eivät ole mitään ”osallistumattomia”; heidän osallistuvat toimintaan, johon vain ei kuulu minkään uskonnon uskonnonharjoitusta (jumalanpalvelus, hartaus, virsilaulutuokio tai muu vastaava uskonnollinen tilaisuus tai toimitus).

Sitouttamattoman katsomuskasvatuksen ja opetuksen ohjelman järjestämiseen pitää olla hyvät henkilöresurssit, kokonainen työryhmä. Ohjelmaa ei saa sysätä yhden tai kahden elämäkatsomustiedon opettajan hommaksi niin, että muut istuvat kirkossa valvomassa.

Sitouttamaton ohjelma voidaan toteuttaa mielellään myös koulun ulkopuolella esimerkiksi retken muodossa. Sitouttamatonta ohjelmaa järjestettäessä voidaan käyttää myös vierailijoita esimerkiksi erilaisista kansalaisjärjestöistä tai kunnan toimialoista, vaikkapa kulttuuri-, vapaa-aika- ja nuorisotoimesta.

2) Elämäkatsomustiedon opetusjärjestelyt ja opetuksesta tiedottaminen uusien ekaluokkalaisten vanhemmille

Tulevien ekaluokkalaisten koteihin lähetettävässä ”Tervetuloa kouluun” -oppaissa tulee esitellä elämäkatsomustietoa (ET) varsin perusteellisesti. Tämä johtuu siitä, että eka luokalle tullessa uskontokuntiin kuulumattomia oppilaita koskee kuitenkin katsomusaineen valintamahdollisuus, vaikka elämäkatsomustieto onkin heillä ensisijainen katsomusaine. ET:n käsittely on monina vuosina ollut näissä oppaissa yllättävän suppeata.

Rehtorien tulee pienissäkin kouluissa toimia aktiivisesti toimia sen hyväksi, että uskontokuntiin kuulumattomien oppilaiden oikeus elämäkatsomustiedon opetukseen toteutuu opetusjärjestelyjen puolesta hyvin ja syrjimättömästi. Tarvittaessa pitää käyttää kohtuullisia mukautuksia, jotta opetusjärjestelyt ovat oppilaan ikäkausi huomioon ottaen hyviä.

Myös muiden kuin ekaluokkalaisten opetusjärjestelyihin tulee kiinnittää erityistä huomiota syrjinnän ehkäisyyn näkökulmasta. Elämäkatsomustieto on ollut eri syistä vajaakäytössä, joten myös kohtuullisia mukautuksia tulee tarvittaessa käyttää.

Uskontokuntiin kuulumattomien oppilaiden mahdollisuus siirtyä uskonnonopetuksesta heitä varten tehtyyn elämäkatsomustietoon tulee tuoda esiin koulun toiminnassa. Valintatilanne uskonnon aloittamispäätöksissä ei aina ole ollut reilu. Vaihdon uskonnosta ET-ryhmään on oltava avoin joka vuosiluokan vaihtuessa ja myös lukuvuoden aikana.

Kaupungin koulutuksen järjestäjänä ja rehtorien koulunsa johtajana tulee huolehtia, että oppilaiden oikeus saada ET:n opetuksessa opetussuunnitelman perusteiden mukaista opetusta toteutuu. ET:n tavoitteiden mukaisen opetuksen toteuttaminen yhdistetyssä ryhmässä ev.-lut. uskonnon ja muiden uskontojen opetuksessa olevien kanssa ja yhden opettajan opettamana ei ole mahdollista. ET:n perusajatuksena on tarkastella nuoria koskettavia kysymyksiä muuten kuin uskontojen linssien kautta.

On myös mahdollista, että ET avataan lakimuutoksella varsin pikaisesti kaikille valittavissa olevaksi katsomusaineeksi. Lukiolain käsittelyn yhteydessä se sai laajaa tukea sekä eduskunnassa että merkittävien tahojen lausunnoissa ja kannanotoissa (mm. Kuntaliitto, Lapsiasiavaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutettu ym.). Tulee varautua EY:n oppilasmäärien kasvuun.

Elämäkatsomustietoa opettavien luokanopettajien ja aineenopettajien lisä- ja täydennyskoulutukseen tulee kiinnittää myönteistä huomiota niin että kouluissa on myös vararesurssia henkilöstövaihdosten ja sairaussijaistuksien varalle. ET:n oppilasmäärät ovat vuosi vuodelta kasvaneet myös nykysäännöillä ja kasvu jatkuu riippumatta siitä, avataanko ET kaikille vai ei, koska vauvakasteet ovat alkaneet vähentyä selvästi.

Elämäkatsomustiedon opetukseen tulee hankkia lähtökohtaisesti aineen oppikirjoja ja muuta opetusmateriaalia. Tämä tarve johtuu myös siitä, että osalla opettajista aineen opetuskokemus voi olla vähäistä, jolloin oman opetusmateriaalien tekeminen kattavasti voi viedä liikaa aikaa. Helsingin kaupunki voisi myös tuottaa joitakin ET:n oppimateriaaleja varsinkin alakouluille, mahdollisesti yhteistyössä Espoo ja Vantaan kaupunkien kanssa. Oppikirjojen ja -materiaalien käyttömahdollisuus ei estä käyttämästä myös muita materiaaleja sekä sellaisia oppimis- ja työtapoja, joissa ei koko ajan käytetä oppikirjaa.

3) *Kriisituki ja henkinen tuki sosiaali- ja terveystoimessa*

Myös uskonnottomat ja ei-uskonnolliset ihmiset eri elämänvaiheissa ja erityisesti myös ikäihmiset voivat tarvita henkistä tukea ja kriisitukea. Kaupungin on huolehdittava siihen tarvittava henkilöresurssi.

Resurssin mitoituksessa ei pidä laskea mukaan uskonnollisten yhdyskuntien kustantamia henkilöitä, kuten sairaalapappeja, eikä uskonnollisten yhdyskuntien vapaaehtoistyöntekijöitä korvaamaan katsomuksellisesti neutraalia ammatillista henkilöstöä.

Henkisen tuen ja kriisituen saatavuudesta tulee myös tiedottaa niin yleisesti kuin myös erityistilanteissa.

Uskonnottomien ja ei-uskonnollisten ihmisten henkisen tuen tarpeisiin tulee kiinnittää huomiota myös vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen organisoinnissa.

Edellä sanottu koskee paitsi asiakkaita ja potilaita myös henkilöstöä, jonka jaksamisesta on erittäin tärkeää huolehtia.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien yhdistämisestä

Monessa tapauksessa on laadittu yhteinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Niiden nimenä ja käsittelyjärjestyksenä on kuitenkin usein tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, mikä ei ole paras ratkaisu.

Mielestämme näiden suunnitelmien yhdistäminen samaan asiakirjaan on mahdollista ja perusteltua, mikäli siinä yhteydessä uuden yhdenvertaisuussuunnitelman laadinta korostuu. Koska monissa paikoissa on jo aikaisemmin laadittu tasa-arvosuunnitelmia, siltä osin kysymys on enemmän päivittämisestä, kun taas yhdenvertaisuussuunnitelmissa on ollut tai on kysymys uudesta ja siten uudesta, erityisen merkittävästä toimesta.

Mielestämme yhdistetyn suunnitelman nimenä on hyvä olla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Tämä johtuu siitä, että yhdenvertaisuus on laaja-alaisempi perusoikeus kuin sukupuolten välinen tasa-arvo. Yhdenvertaisuus on perustuslain perusoikeuksien käsittelyssä ensimmäisenä ennen muita perusoikeuksia (Perustuslaki 6 §). Myös Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kohdalla on päädytty nimeen, jossa yhdenvertaisuus on ensimmäisenä, ja sitä voidaan pitää myös esimerkkinä yhdistetyille yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmille. Edellä sanotulla ei ole tarkoitus väheksyä naisten ja miesten tasa-arvoa ja sen kehittämistyön tarpeita, ne ovat edelleen erittäin tärkeitä, vaan viitata yhdenvertaisuusperiaatteen laaja-alaisuuteen ja tärkeyteen.

Helsingin seudun vapaa-ajattelijat ry

Jape Lovén
varapuheenjohtaja

Thomas Mangs
sihteeri

Liite:

Uskomaton-lehemme juttu:

Onko uskonnottomuus tabu kouluissa?

Uskonto, uskonnottomuus ja vakaumus eivät nouse Helsingin koulujen uusissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa esille ollenkaan. Pikemminkin asian mainitseminen on lakaistu piiloon jopa yhdenvertaisuuslain lakitekstin referoinnista. Selvitimme asiaa pyytämällä nähtäväksi helsinkiläisten koulujen uusia suunnitelmia, joista saimmekin opetusviraston välityksellä parinkymmenen koulun otoksen. Johtuuko tämä tulos siitä, että mitään ongelmia ei ole? Vai pidetäänkö asiaa jotenkin niin arkaluontoisena, että siitä vaietaan? Jälkimmäistä vaihtoehtoa kutsutaan tabuksi.

Lain velvoittama suunnitelma

Yhdenvertaisuuslain perusideana on, että tämä perustuslaissakin säädetty perusoikeus ei ole käytännössä kaikin osin toteutunut. Siispä yhdenvertaisuutta pitää edistää! Sama edistämisvelvoite on ollut ”laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta”, joka kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän.

Lait velvoittavat kouluja ja oppilaitoksia edistämään kaikessa toiminnassaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tätä varten on pitänyt laatia koulun tilannekartoitukseen perustuva konkreettinen suunnitelma vuoden 2017 alkuun mennessä. On ollut perusteltua laatia yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän näin: ”Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” Muuta henkilöön liittyvää syrjintää voisi olla esimerkiksi punatukkaisten tai vähävaraisten syrjintä.

”Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.”

Karsinta harkitsematonta Yhdenvertaisuuslain esimerkkilistaa kielletyistä syrjintäperusteista on väärin alkaa karsia koulujen yhdenvertaisuussuunnitelmissa. Näin on kuitenkin lyhentämisen varjolla käynyt Helsingissä. Se ilmeisesti johtuu opetusviraston antamista ohjeista. Sinänsä ohjeiden antaminen kouluille syksyyn 2016 suunnitelmien valmistelua varten oli hyvä asia.

Lähes poikkeuksetta koulujen suunnitelmien yleisessä osassa todetaan vain, että ”ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin ja muun henkilöön johtuvan syyn perusteella”. Uskonto, vakaumus tai uskonnottomuus loistavat poissaolollaan. Syrjintäkieltoperusteiden karsiminen opetusviraston suunnitteluohjeista on selvästi vaikuttanut koulujen suunnitelmien puutteelliseen lopputulokseen.

Positiivisia poikkeuksia oli vähän. Jakomäen peruskoulun suunnitelmassa mainittiin ”esimerkiksi ihonväri, uskonto, vammaisuus, äidinkieli tai muu henkilöön liittyvä syy”, mutta ei vakaumusta tai uskonnottomuutta. Maatullin ala-asteen koulussa ”kaikki kulttuurit, uskonnot, kielet, juhlat yms. tehdään näkyväksi” ja ”kunnioitetaan kaikkia, oli heidän taustansa, uskontonsa, sukupuolensa mikä tahansa”. Outamon koulussa mainitaan ”uskonnollinen tausta”.

Vakaumus vilahtaa Meri-Rastilassa

Ainoastaan Meri-Rastilan suunnitelmassa kohdassa ”uskonnollisuus ja vakaumus” mainitaan sana vakaumus. Vaikka perheissä ja nuorillakin voi olla vakaumuksia, kaikissa muissa Helsingin kouluissa sana on lakaistu maton alle. Siinäkin ei nosteta esiin uskonnottomuutta tai ei-uskonnollisuutta, jotka kuitenkin liittyvät uskontoon sen kääntöpuolena.

Meri-Rastilan ala-asteen suunnitelma on tavanomaista huomattavasti perusteellisempi, ja siinä tarkastellaan eri syrjintäperusteita ja niihin liittyvän syrjinnän ehkäisyä kohta kohdalta erikseen. Näinhän täytyisi tehdä kaikissa hyvissä suunnitelmissa, koska vain siten saadaan konkreettisuutta. Vammaisuuteen ja vakaumukseen liittyvät syrjintäongelmat ja niiden ehkäisy vaativat eriytettyä tarkastelua. Se tuo konkreettisuutta edistämissuunnitelmiin ja arviointiin.

Latokartanon koulun suunnitelmassa mainitaan ”uskontojen ja kulttuurien moninaisuuden näkyminen”. Uskonnotomille kodeille sopii hyvin seuraava, muille esimerkiksi käyvä linjaus: ”Koulun yhteiset juhlat eivät sisällä uskonnollisia elementtejä, jotta kaikki koulun oppilaat voivat osallistua juhliin.”

Miksi uskonnottomuus?

Suomessa uskonnonvapautteen perusoikeutena (Perustuslain 11 §) sisältyy myös uskonnottomuuden vapaus eli oikeus olla osallistumatta uskonnonharjoitukseen, oikeus erota uskonnollisesta yhdyskunnasta ja oikeus ilmaista vakaumuksensa. Tämä tarkoittaa myös vapautta elää katsomuksellisen identiteettinsä mukaisesti ilman uskonnollista painostusta.

Niinpä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa tulisi käsitellä, miten edistetään ei-uskonnollisten ja uskonnottomien oppilaiden ja opetushenkilöstön oikeutta olla osallistumatta koulussa mahdollisesti järjestettäviin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Tai mieluummin oikeutta opiskella ja tehdä työtä vallan ilman hartauksien ja jumalanpalvelusten ymppeämistä lukuvuoteen ja koulupäivään.

Tulisi myös käsitellä, miten käytännössä edistetään uskonnottomien kotien oppilaiden oikeutta saada syrjimättä elämäkatsomustiedon opetusta.

Katse eteenpäin

Edellä esitetystä kritiikistä huolimatta on syytä todeta, että Helsingin koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa on myös paljon hyvää. Häirintään ja kiusaamiseen on tarkoitusta puuttua. Ja voi olla hyvä, että kouluissa on rajattu ja valittu kolme aihetta, mihin erityisesti paneudutaan. Se ei kuitenkaan saisi johtaa katsomusvapauden kysymysten syrjäyttämiseen kokonaan. Muutamissa kouluissa on tarkoitus alkaa juhlistaa Minna Canthin liputuspäivää 19. maaliskuuta.

Syrjintäkielto luettelon työstäminen ei tietenkään estä käsittelemästä myös uskontoon ja uskonnottomaan vakaumukseen liittyviä asioita. Pikemminkin päinvastoin, tilannehan antaa hyvän syyn käsitellä myös ”niitä muita” kohtia. Eihän tarkoitus tietenkään ole suoranaisesti syrjiä uskonnottomia ja vähätellä noita erikseen mainitsemattomia syrjintäriskin aiheita. Eihän.

Entä opettajat?

Lopuksi mainittakoon, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisvelvoite koskee myös kaikkia vähintään 30 hengen työpaikkoja. Myös oppilaitokset ovat tällaisia työpaikkoja, ja niissä työntekijöitä koskeva suunnitelma on laadittava erikseen. Suomalaisilla työpaikoilla ei työaikaan yleensä sisällytetä yhteisiä aamuhartauksia tai jumalanpalveluksia. Peruskouluissa ja lukioissa tällaista kuitenkin yhä ilmenee, vaikka sellaisten järjestäminen ei kuulu niiden lakisääteisiin tehtäviin. Asiaan liittyviä ongelmia on syytä käsitellä opettajien uskonnonvapauden ja yhdenvertaisuuden valossa. Selkein ratkaisu sekä opettajien että oppilaiden kannalta olisi siirtää kaikki uskonnollisten tahojen kouluille tarjoamat uskonnonharjoitustilaisuudet koulutyöpäivien ulkopuolelle.

Koulumaailman ongelmatilanteissa apua ja tietoa tarjoaa Helsingin seudun ja Tampereen Vapaa-ajattelijoiden sekä Uskonnottomat Suomessa ry:n ylläpitämä palvelu, joka löytyy osoitteesta kantelupukki.fi.

Esa Ylikoski

Uskomaton-lehti, kevät 2017, s. 6. http://vapaa-ajattelijat.fi/helsinki/wp-content/uploads/sites/5/2018/01/Uskomaton_kevat_2017.pdf

Nitin Sood

Yhdenvertaisuustoimikunta

Kaupungin vammaisneuvoston lausunto: yhdenvertaisuussuunnitelman valmisteluun

Vammaisuus yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteena

Yhdenvertaisuuslaki koskee yhdenvertaista kohtelua eri elämänalueilla: työelämässä ja koulutuksessa sekä tavaroiden ja palvelujen tarjonnassa. Eri tavoin vammaiset helsinkiläiset voivat kohdata kaupungissa ja kaupungin palveluissa sekä välillistä että välitöntä syrjintää.

Erilaisessa asemassa tai elämäntilanteessa olevien vammaisten henkilöiden samanlainen kohtelu voi loukata yhdenvertaisuutta ja olla todellista syrjintää, mikäli kohtelulle ei ole esitettävissä oikeutusperusteita voimassa olevasta lainsäädännöstä. Näennäisesti puolueeton, neutraali ja tasapäästävä kohtelu kaupungin palveluissa voi olla välillistä syrjintää. Jos ihmisten välisiä, palvelun tai toiminnan kannalta merkittäviä eroja ja yksilöllisiä tarpeita ei huomioida, näennäisesti yhdenvertainen kohtelu voi johtaa syrjivään lopputulokseen, erityisesti niiden vammaisten henkilöiden osalta, joiden aseman jää erityisen epäsuotuisaksi enemmistöön verrattuna.

Välillistä syrjintää syntyy tilanteissa, joissa eri tavoin vammaiselle henkilölle ei ole mahdollista päästä kaupungin yleisen palvelun tai tavarankäyttäjäksi sen vuoksi, että tapahtuman tai palvelun tila, palvelun tuottamisen tapa tai tavarankäyttö ei ota riittävästi huomioon esteettömyyttä ja erilaisia tapoja käyttää palvelua, tuotteita tai tavaroita. Myös eri vammaryhmiä keskenään voidaan kaupungin palveluissa syrjiä, jos lakien edellyttämiä palveluja tai tukitoimia myönnetään sisällöltään ja toteuttamistavoiltaan vain tietyn kaavan mukaisesti tai vain tietty enimmäismäärä, ilman että palvelun toteutus perustuisi henkilön yksilölliseen tarpeeseen tai voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Syrjintää voidaan vähentää/poistaa myönteisellä erityiskohtelulla ja vammaisten ihmisten kohdalla myös yksilökohtaisilla kohtuullisilla mukautuksilla. Erilainen kohtelu on oikeutettua, jos se perustuu lakiin tai jos kohtelulla muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Eri vammojen, sairauksien ja usein myös ikääntymisen aiheuttamat liikkumis- ja toimimisesteet aiheuttavat erilaisissa ympäristöissä ihmisille rakenteellista ja yhteiskunnallista syrjintää. Se konkretisoituu arjessa esimerkiksi esteellisinä ja saavuttamattomina palvelutiloina, neuvonnan ja selkeän/omankielisen informaation puutteena, henkilöstön kohtaamisen osaamattomuutena, torjuvana asenteena sekä esteinä käyttää palveluissa käytettyä tieto- ja viestintäteknologiaa. Esteellisyys ja tiedon saavutettavuuden puute estävät heidän osallistumisensa ja myös yhdenvertaisuuden toteutumisen.

Syrjäyttäviä tilanteita aiheuttavat esimerkiksi sähköiset palvelut, joita näkövammaisen asiakas ei voi käyttää näkövammaisten käytössä olevilla apuvälineillä, kuten ruudunlukuohjelmalla. Fyysisen ympäristön esteitä ovat mm. sisäänkäynnin portaat, korkea kynnyks tai raskaat ovet ilman sähköistä ovenavausta, jolloin kävelemisen apuvälineellä tai pyörätuolilla liikkuva asiakas ei pääse sisään. Esteettömyystyötä Helsingin kaupungissa on tehty jo paljon, mutta esteettömyydessä on koko ajan parantamista. Uuden rakentamisessa sekä peruskorjauksissa esteettömyys voidaan hyvin ja kustannustehokkaasti ottaa huomioon. Olemassa olevia kaupungin toiminta- ja palveluympäristön esteitä tulisi voida poistaa myös varaamalla erillisiä korjauksia esteettömyyskorjauksiin, jotta eri tavoin vammaisten kaupunkilaisten

osallistuminen mahdollistuisi yhdenvertaisuuslain ja YK:n vammaisen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti.

Eri tavoin vammaisilla ja toimimisesteisillä ihmisillä on kaikkina ikäkausina riski joutua syrjityiksi eri elämäntilanteissa. Esimerkiksi THL:n toteuttamasta kouluterveyskyselystä nousee esiin huolestuttava tieto toimimisesteisten koululaisten muita yleisemmin kohtaamasta kiusaamisesta koulussa. Oma lukunsa on moniperusteinen syrjintä. Syrjintä on aina monitasoinen ilmiö. Sen ilmenemismuodot, vaikutukset kohdehenkilölle, tunnistaminen ja sitä kautta sanktiot vaihtelevat. Syrjintää ei silti saa hyväksyä missään muodossa.

Helsingin kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelma

Vammaisneuvoston on hankala ottaa lausunnossaan kantaa yhdenvertaisuussuunnitelman kokoamiseen ilman pohjaesitystä. Vammaisneuvosto pitää yhdenvertaisuussuunnitelmaa tärkeänä keinona edistää myös eri tavoin vammaisten kaupunkilaisten osallisuutta.

Kaupungin yhdenvertaisuusohjelmaa rakennetaan monialaisesti mm. kyselyllä ja yhteistyössä kaupungin toimialojen henkilöstön työtä tukevassa ihmisoikeusverkostossa. Myös kaupungin eri toimialojen henkilöstön yhteisessä osallisuusverkostossa on hyvä lisätä kaupungin ammattilaisten osaamista asiakkaiden moninaisuudesta, intersektionaalisuudesta sekä yhdenvertaisuudesta. Yhdenvertaisuussuunnitelman valmistelussa kannattaa hyödyntää myös Helsingin kaupungin esteettömyysasiamiehen sekä vammaisasiamiehen asiantuntemusta.

Kaupungin eri toimialojen johto ja eri ammattilaiset ovat avainasemassa mahdollistaessaan kaupungin palvelujen moninaisten asiakkaiden, myös eri tavoin vammaisten asiakkaiden osallistamisen asiakkaita koskevien kaupungin palvelujen yhteiskehittämiseen. Se lisää asiakkaiden kokemusta yhdenvertaisuudesta ja osallisuudesta.

Kaupungin eri toimialojen palveluissa ja palveluista viestimisessä käytettävä selkeä ja ymmärrettävä kieli edistävät yhdenvertaisuutta. Viittomakieliset kaupunkilaiset tarvitsevat tietoa palveluista viittomakielellä, voidakseen osallistua yhdenvertaisesti. Avoimen hallinnon keinot tulee ottaa vahvasti osaksi hallinnon ja palvelujen uudistamista. Ilman palveluja koskevan tiedon ymmärrettävyyttä tieto ei ole aidosti julkista ja yhdenvertaista. Esimerkiksi selkokielen avulla voidaan tukea kielellisesti heikossa asemassa olevia:

<https://avoinhallinto.fi/miten-selkokielen-avulla-voidaan-tukea-kielellisesti-heikossa-asemassa-olevia/> ja <https://selkokeskus.fi/selkokeskus/kieli-ja-syrjaytyminen-seminaari/>

Vammaisneuvosto kiinnittää huomiota yhdenvertaisuussuunnitelmassa käytettävien käsitteiden ymmärrettävyyteen, selkeyteen ja suosittaa käsitteiden monitulkintaisuuden välttämistä. Esimerkiksi ihmisten identiteetin rakentumisen moninaisuutta kuvaava intersektionaalisuus-käsite on syytä selittää niin kaupungin työntekijöille kuin palveluja käyttäville asiakkaille selkeällä suomen, ruotsin tai muulla asiakkaan ja työntekijän omalla kielellä sekä myös viittomakielellä tai selkokielellä.

Lisäksi yhdenvertaisuustyössä käytetyn käsitteen ”normikriittisyyden” monimerkityksellisyys voi hämärtää asian ymmärtämistä. ”Normi”-käsitteellä voidaan tarkoittaa oletusta normaalisuus-ideaalista, jossa jollakin tavalla ”normaaliksi” ymmärretystä ominaisuudesta poikkeavia ihmisiä voidaan nimetä, leimata, kiusata tai syrjiä vain jonkun erilaisen tai puuttuvan ominaisuuden perusteella. Tällöin ihmisten moninaisuutta puolustavaa ja normaalisuusolettamaa vastustavaa asennetta kuvataan ”normikriittisyydellä”. Tämän käsitteen ymmärtämistä vaikeuttaa ”normi”-käsitteen kaksoismerkitys, kun sillä voidaan tarkoittaa myös lainsäädäntöä. Vammaisneuvosto haluaa puolustaa modernin vammaispolitiikan taustalla olevaa laki- ja oikeusperustaa. Lakitasoisesti voimassa oleva YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista, perustuslaki syrjinnän kieltoineen sekä yhdenvertaisuuslaki edistävät vammaisten kansalaisten yhdenvertaista osallisuutta lainsäädännön eli normiston avulla.

Kaupungin palveluja toteuttavat monien eri alojen ammattilaiset, jolloin kaupungin henkilöstökoulutuksessa tulee tukea kaupungin toimialojen ammattilaisten osaamista palvelujen asiakaslähtöisyydestä, palvelujen asiakkaiden moninaisuudesta, kaupunkilaisten toimintakyvyn rajoitusten huomioimisesta, esteiden poistamisesta, selkeästä kielestä ja yhdenvertaisuustyön taustalla olevasta lakiperustasta. Koulutusta suunnittelussa kannattaa hyödyntää vammaisneuvoston ja vammaisjärjestöjen osaamista.

Yleisten- ja erityisten palvelujen yhdenvertainen saavutettavuus

Kaupungin kaikkien yleisten palvelujen (päivähoito, koulut, kulttuuri, liikunta, asuminen, liikenne) yhdenvertainen saatavuus ja helppo käytettävyys tarkoittaa palvelujen "valtavirtaistamista", jolloin eri tavoin vammaisilla kaupunkilaisilla on mahdollisuus käyttää kaikkia kaupungin palveluja, eivätkä vammaiset kaupunkilaiset ole pelkästään sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttäjiä. Kaupungin eri palvelusektoreista ja toimialoja johtavat ihmiset ovat vastuussa, että erilaiset kaupunkilaiset, myös he, joilla on toimimisesteitä, saavat palvelua, josta he hyötyvät ja voivat käyttää. Se ei ole vain erityispalvelujen vastuulla.

Kaupungin yleisten palvelujen ohella tarvitaan myös positiivisen erityiskohtelun erityispalveluja. Jos esimerkiksi yleiset liikennepalvelut ovat helposti käytettäviä ja esteettömiä, niin eri tavoin vammaiset asiakkaat voivat tarvittaessa käyttää yleisiä liikennepalveluja erityispalvelujen kuten kuljetuspalvelujen ohella. Yleispalvelujen toimivuutta ja esteettömyyttä on kehitettävä kaikkien, moninaisten kuntalaisten näkökulmasta. Eri tavoin vammaisilla naisilla, miehillä, tytöillä ja pojilla on yhtymäkohtia kaikkiin kaupungin palveluihin, he ovat eri ikäisiä, eri taustaisia ja heillä on erityistarpeita, erilaisia arvoja. Eri tavoin vammaiset ihmiset eivät ole vain yksi ryhmä, vaan he ovat yksilöitä.

Erityispalveluina järjestettävien vammaispalvelujen tehtävänä on kompensoida ihmisille vammaisuudesta aiheutuvaa toimintakyvyn rajoitetta ja palvelujen avulla tukea heidän yhdenvertaista osallisuutta yhteiskunnassa. Kaupungin yleiset ja erityiset palvelut tukevat ihmisiä/asukkaita/ asiakkaita toimimaan ja osallistumaan yhteisössään yhdenvertaisesti. On tärkeää, että palvelut ottavat huomioon ja mukaan myös asiakkaiden lisäksi myös heidän läheiset ihmiset ja omaiset. Kaupungin palvelujen tulee tukea vammaisia ihmisiä yhteisössään sekä tunnistaa ja vastata myös läheisten ja omaisten tuen ja palvelujen tarpeisiin.

Palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus yhdenvertaisuuden edellytyksenä

Kaupunkilaisten fyysisen asumis-, liikkumis- ja asioimisympäristön sekä sosiaalisen, yhteisöllisen ja asenteellisen ympäristön esteettömyys, käytettävän kielen ymmärrettävyys ja digitaalisten palvelujen saavutettavuus ovat keskeisiä keinoja edistää eri tavoin vammaisten kaupunkilaisten yhdenvertaista palvelujen käyttöä. Tämän avuksi kaupungin eri alojen henkilöstölle tarvitaan osaamisen vahvistamista esim. koulutuksen tai materiaalien avulla. Kaupungin tulee selkeästi määritellä vastuutaho saavutettavuuden edistämisestä. Myös esimerkiksi kokemusosaamista hyödyntäviin käyttäjätestauksiin on budjetoitava rahoitusta.

Kaupungin palveluista, niiden esteettömyydestä ja erityisesti vammaispalveluista kaupunkilaiset tarvitsevat nykyistä selkeämpää palveluneuvontaa, koska palvelujärjestelmä on hyvin monimutkainen. Kaupungin ammattilaisten on tärkeää osata "ottaa koppi" asiakkaista ja ohjata ja auttaa asiakasta "saattaen vaihtaan" eteenpäin oikeaan palveluun. On hyvä huomata, että jo pelko syrjinnästä voi vaikuttaa palveluihin hakeutumiseen. Ihmiset ovat tietoisia erilaisuudestaan, he pelkäävät syrjintää ja voivat pelätä hakeutua palveluihin. Palveluista tulee kertoa selkeästi eri kielillä, myös viittomakielellä sekä selkokielellä ja tuoda esiin kunkin palvelujen saatavuus, myös saavutettavasti verkkosivuilla ja erilaisissa muodoissa.

Vammaisten ihmisten palvelujen käytön ja palveluihin pääsyn edellytyksenä on, että palvelut ovat esteettömästi käytettävissä ja että palveluja koskeva tieto ja kieli ovat selkeitä. Kaupungin palveluja tulee esitellä ja kertoa niistä eri kielillä, esimerkiksi viittomakielillä ja tilanteen mukaan selkokielen keinoilla ja tuoda esiin kunkin palvelujen saatavuus, myös saavutettavasti verkkosivuilla ja erilaisissa muodoissa.

Henkilöstöllä tulee olla perusvalmiudet osata toimia vuorovaikutuksessa, vaikka yhteistä keiltä ei löydy. Olisi toivottavaa, että eri palvelujen henkilöstössä joku osaisi viittomakieltä tai että asiakaspalvelussa oleville ammattilaisille annetaan mahdollisuus opiskella perusviittomat. Etätulkkaus voi joissakin asiointitilanteissa olla avuksi.

Palvelun ajanvarauksessa, ilmoittautumisessa ja jonotusnumeroiden ilmoittamisessa tulee kiinnittää huomiota niiden monikanavaisen saavutettavuuteen. Ongelma käytettävyydessä on, jos näkövammaisen asiakas ei näe ilmoittautumisen kosketusnäyttöä, toinen ei kuule jonotuksen vuoronumeroita eikä kolmas ymmärrä ajanvarauksen toimivuutta. Palvelujen itsepalvelu ilmoittautumisten, ajanvarauksen ja jonovuoron ilmoittamisessa on hyvä käyttää monikanavaisuutta. Teknologisten ratkaisujen lisäksi tarvitaan moniaistista informaatiota sekä henkilökohtaista neuvontaa, ohjausta ja palvelua. Kaupungin omien palvelujen lisäksi ostopalvelujen ja palvelusteileillä hankittavien palvelujen henkilöstöllä tulee olla osaamista ja ymmärrystä esteettömyyden ja saavutettavuuden merkityksestä palveluissa.

Vammaisneuvosto on tyytyväinen kaupungin myöntämään hissien jälkiasennuksen lisätukeen, jolla edistetään asuntojen ja asumisen esteettömyyttä. Edelleen Helsingin kaupungin alueella olevissa kerrostaloissa on hissittömiä porrashuoneita ja paljon tehtävää yhdenvertaisen asumisen ja esteettömyyden eteen.

Palvelujen yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointi

Yhdenvertaisuussuunnitelmassa tulee määritellä myös yhdenvertaisuuden toteuttamisesta kaupungilla vastaavat tahot: mikä taho koordinoi, mikä taho vastaa koulutuksesta ja ketkä raportoivat ja mille taholle raportoidaan suunnitelman etenemisestä ja toteuttamisesta.

Yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioimiseen tarvitaan lisää osaamista ja ymmärrystä. Niin kaupungin työntekijät kuin kaupungin palveluja käyttävät eri tavoin vammaiset kaupunkilaiset ja moninaiset asiakkaat tarvitsevat lisää ymmärrystä tunnistaa asenteellista syrjintää ja lisää tietoisuutta palvelujen syrjimättömyydestä. On monia ammattilaisia ja asiakkaita, jotka eivät aina edes huomaa kohtaamaansa syrjintää, vaikka sitä esiintyy. He tarvitsevat tietoa, että he itse tiedostaisivat, mikä on asiallista ja yhdenvertaista kohtelua ja miten tunnistaa tilanne, jossa palvelu/kohtelu ei mennyt niin kuin sen piti, vaan asiakas on joutunut syrjityksi.

Yhdenvertaisuuden toteutumisen indikaattorit kuulostavat hyvältä tavalta seurata kehitystä. Valmiita yhdenvertaisuuden indikaattoreita ei ole montaa käytettävissä, väliaikaisten mittareiden sijaan pidempiaikaisesti käytettävät indikaattorit vaativat oman kehittämistyönsä. Palvelujen asiakkailta tarvitaan arviointitietoa ja kokemusta palvelujen yhdenvertaisuuden toteuttamisesta. Myös kaupungin vammaisneuvostoa ja vammaisjärjestöjä kannatta kytkeä mukaan eri tavoin yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointiin, ohjausryhmään ja asioiden yhteisvalmisteluun ja kommentointiin myös tulevaisuudessa.

Helsingissä, 5.4.2019

Helsingin kaupungin vammaisneuvosto

Justus Mollberg
puheenjohtaja

Tiina Lappalainen
sihteeri, vammaisasiamies